

Acatiimi

PROFESSORIEN, TIEEENTEKIJÖIDEN JA YLIOPISTOJEN OPETUSALAN LEHTI

NRO 4/2024

Articles
in English
acatiimi.fi

Yliopistojen arvokkaat tilat

Ovatko yliopistojen
tilat ja kiinteistöt
kuluerä vai
tuottavuustekijä?
Kannattaako niihin
panostaa vai
pihittää?

Henkilö Suomen Tiedeakatemian hallituksen pj Tuula Linna / **Essee** Kokonaistyöaika
Ajankohtaista Kolmessa vuodessa tohtoreita? / **Talous** Kustannuskurittomat yliopistot

”Vaikka osa tiedekunnista olisi jo muutenkin kuilun reunalla huonon opettaja-opiskelija-suhdeluvun vuoksi, jokainen yliopisto yrittää lisätä opiskelijamääriä, koska kaikki muutkin lisäävät.”

TUULA LINNA, S. 32

TERO KARJALAINEN
puheenjohtaja, Tieteentekijät

Mitä on sivistys?

Sivistyksen teemavuotena yritin sivistää itseäni siitä, mitä käsite merkitsee. Sen määrittelemisen on haastavaa.

Sivistyksen osatekijöinä pidetään koulutusta, tieteiden ja taiteiden tuntemusta ja toisten ihmisten huomioimista. Sivistys myös elää ja muuttuu yhteiskunnan mukana. Sitä luokitellaan tiedolliseksi, eettiseksi ja yhteiskunnalliseksi. Käsitteellistä yhteyttä on rakennettu muun muassa saksan *Bildung*-sanaan, ihmiseen jatkuvasti omia kykyjään kehittävänä olentona, sekä englannin *civilization*-käsitteeseen, jolla sivistys ymmärretään tieteen ja taiteen saavutuksina. *Civility*-käsitteen kautta sivistys nähdään demokraattista kulttuuria kannattelevana periaatteena.

Sivistys ei ole enää pelkästään ”opittua kirjajietoa”. Valtavat digitaaliset tietovarannot kulkevat taskussamme. Generatiivinen tekniikka jalostaa olemassa olevan tiedon usein varsin hyödynnettävään muotoon.

”Sivistys ei ole vain tietojen ja taitojen kartuttamista; se on syvällistä ymmärrystä ihmisyydestä, kulttuurista ja yhteiskunnasta.” ”Tiede on sivistyksen kulmakivi. Tieteellinen tutkimus avaa meille uusia näkymiä, paljastaa monimut-

kaisia yhteyksiä ja tarjoaa ratkaisuja aikamme suurimpiin haasteisiin.”

Psykologi **Pekka Sauri** kiteyttää sivistyksen kolmella sanalla: sivistys on kommunikointia. Aikamme suuret haasteet eivät tunne maantieteellisiä eivätkä muitakaan rajoja ja rakentuvat monimutkaisista kokonaisuuksista ja yhteyksistä. Tietoa niiden ratkaisemiseksi

on paljon, mutta ongelmien ratkaiseminen taitaa vaatia vielä useita, monia rajoja ylittäviä kokonaisuuksia. Tarvitaan toisten kuuntelemista, kuulemista ja pyrkimystä ymmärtää toista: hänen näkemyksiään, tarkoituksiaan ja merkityk-

siaan. Tarvitaan siis rakentavaa vuorovaikutusta, sivistystä.

Tästä tulee mieleeni filosofi Zenonin toteamus: ”Meillä on kaksi korvaa ja yksi suu, joten meidän tulisi kuunnella enemmän kuin puhua.”

Akateeminen vuosi tuo mukanaan tohtorikoulutuksen uudistamista, tilaohjelmia, valintakoeuudistusta, lisääntyviä opiskelijamääriä ja TES-neuvotteluja. Siis paljon mahdollisuuksia ”pyyhkiä sivistyksellä pöytää” tai pyrkiä lisäämään sivistystä. Toivotan koko tiedeyhteisölle kasvavan sivistyksen akateemista vuotta 2024-2025. ▲

Tarvitaan toisten kuuntelemista, kuulemista, ja pyrkimystä ymmärtää toista.

ARTIKKELIT

- 8 **Teema**
Liian kallis kampus?
Yliopistojen tilat ovat kuluera, mutta ne myös tukevat työtä.
- 20 **Essee**
Kokonaistyöaika yliopistolla
Miten siihen päädyttiin ja mitä se tarkoittaa työn kannalta?
- 32 **Henkilö**
Vapaan tieteen edistäjä
Suomalaisen Tiedeakatemian hallituksen pj Tuula Linna
- 42 **Puheenaihe**
Kolmessa vuodessa tohtoriksi
Ensimmäiset tohtoripilottiin valitut aloittavat tänä syksynä.
- 48 **Talous**
Kustannuskuri yliopistoissa
Yliopistojen kokonaiskulut kasvavat nopeammin kuin toiminnan laajuus.

VAKIOT

- 3 **Pääkirjoitus**
Tero Karjalainen: Mitä on sivistys?
- 6 **Oivallus**
Mentorointia ihmisen ehdoilla
- 7 **Keskustelua**
- 17 **Nyt**
- 26 **Kolumni**
Ville Hytönen
- 28 **Kiperä kysymys**
Jääkö tiede- ja tutkimusta?
- 30 **Maailmalta**
- 40 **Fakta**
Yliopistojen palkat
- 47 **Inspiraatio**
Kirjat, leffat, musiikki
- 54 **Kysy asiantuntijalta**
Mikä on erimielisyyksien menettely?
- 56 **Liittojen yhteystiedot**

ARTICLE IN ENGLISH: ACATIIMI.FI

Editorial

Tero Karjalainen: Civilisation, civility, communication – what is ‘sivistys’?

Campus too expensive?

University facilities are an expense, but they also support the work.

Essay

How did we end up with total working hours?

Difficult question

Does research misconduct go uninvestigated?

Person: “The post-tuth-era belongs in no society”

Chair of the Board of the Finnish Academy of Science and Letters, Tuula Linna

Doctorates in three years –how?

The first students selected for the education pilot are starting this fall.

ARTIKLARNÄ PÅ SVENSKA: ACATIIMI.FI

Ledare

Tero Karjalainen

Acatiimi

PROFESSORIEN, TIETEENKIJÖIDEN JA
YLIOPISTOJEN OPETUSALAN LEHTI

ILMESTYMISPÄIVÄ 4/2024

20.9.2024

27. VUOSIKERTA

painos 11 500 kpl

VERKKOVERSIO

acatiimi.fi

JULKAISIJAT

Professoriliitto ry, Tieteentekijät ry,
Yliopistojen opetusalan liitto YLL ry

PÄÄTOIMITTAJA

Eeva Ylitalo

eeva.ylitalo@otava.fi

TOIMITUS

Otavamedia Oy

TOIMITUSNEUVOSTO

Leena Kurkinen (Professoriliitto),
Hanna Lempinen (Tieteentekijät),
Siiri Hiidenvuori (Tieteentekijät),
Santeri Palviainen (YLL),
Juha Rouvinen (Professoriliitto) ja
Outi Ylitapio-Mäntylä (YLL)

KANSI

Samuli Siirala

PAINOPIIKKA

Punamusta

ISSN

1455-1608

ILMOITUKSET

Pirunnyrkki Oy, Kari Kettunen,
puh. 0400 185 853,
kari.kettunen@pirunnyrkki.fi

ILMOITUSHINNASTO

1/1 Takakansi 4-väri 1 110 €, 1/1 muut sivut
4-väri 950 €, 1/2 4-väri 740 €,
aukeama 4-väri 1 320 €

MEDIAKORTTI

acatiimi.fi/mediakortti

PALAUTE

palaute@acatiimi.fi

OSOITTEENMUUTOKSET

Ilmoita osoitteenmuutoksesta
omaan liittoon

Oivallus

Mentorointia ihmisen ehdoilla

Mentorointi on parhaimmillaan toisen kohtaamista. Samanlaiset kriittiset näkemykset yhdistävät.

Mikko: ”Näkemykseni yliopistomaailman rakenteista on melko kyyninen. Kuitenkin sen tunnistaminen, että systeemissä on vikoja, voi myös auttaa löytämään tien eteenpäin.”

Tuomo: ”Väitöskirjatyöskentelyni tuntui junnaavan paikoillaan, enkä saanut purettua ongelmaa. Mentoroinnista on ollut minulle apua muun muassa siksi, että meillä on Mikon kanssa samankaltainen näkemys yliopistomaailmasta. Vielä maisterivaiheessa menestymiseen riitti, että teki kovasti töitä. Väitöskirjan tekijälle ei kuitenkaan välttämättä riitä töitä tai apurahoja, vaikka olisi hyväkin. Mentorointi on auttanut sopeutumaan.”

Mikko: ”En olisi lähtenyt mentoriksi, jos olisi pitänyt toteuttaa ennalta määriteltyä pöhinämaisterin roolia ja käskeä toista vain ottamaan itseään niskasta kiinni. Minulle mentorointi on ollut ihmisen kohtaamista hänen epävarmuuksissaan ja heikkouksissaan. Moni tekee tieteellistä työtä sydämellä, ja jos ovia ei aukea, voi tulla tunne, että vika on itsessä. Kuitenkin akateemisessa maailmassa menestyminen on kiinni myös tuurista.”

Tuomo: ”Keskustelut Mikon kanssa ovat saaneet minut löytämään uudelleen ilon ja rakkauden tutkimustyötä kohtaan. Nyt väitöskirjani taas etenee.”

Mikko: ”Olen saanut hyvää mieltä siitä, että olen voinut olla toiselle hyödyksi. Yhteisöllisyys on yliopistomaailmassa laajemminkin tärkeää. Meidän täytyy pitää toisistamme huolta myös virallisten mentorointiohjelmien ulkopuolella, vaikkei korostetun tulohjattuna yliopistossa sille olekaan laskettu minkäänlaista hintaa eikä se juuri hyödytä cv:ssä.” ▲

MIKKO POUTANEN, (kuvassa vas.)
yhteiskuntatieteiden tohtori, poliitikan tutkija Tampereen yliopistossa
Erikoisalut: korkeakoulupolitiikka ja yliopistodemokratia

TUOMO KONDIE,
kansalaisvaikuttaja, tekee väitöskirjaa sosiolingvistiikasta, filosofian maisteri
Erikoisalut: karjalan kieli, vähemmistökielten elvytys

Keskustelua

Kävellessä kuultua

KAIKKI IDEAT, joilla on mitään merkitystä, olen saanut kävellessäni, sanoo Nietzsche. Vähän samoin periaattein teen mielelläni kehityskeskustelut kävelen. Rinnakkain kulkiessa tulee konkreettinen olo yhdessä etenemisestä.

Kävelykierroksilla kyyneleitä synnytti yliopiston näköalaton urapolku. Väitöskirjatutkijan taival on vielä pääosin toiveikasta ja nousujohteista, etenkin jos rahoituskisassa on lykästännyt. Mutta sitten tulee pudotus kinttupoluille. Tutkimustyönnälkäinen nuori tohtori kelpaa yliopistolle vain ulkoisella rahoituksella, eikä yritysmaailman huhuttu tohtoritarvekaan näyttäyty konkreettisina työpaikkailmoituksina. Hyperkilpailtu tutkimusrahoitus mahdollistaa itsenäisen tutkimusuralla etenemisen vain harvoille.

Tutkimusryhmien tuloksellisimmat työntekijät ja päätökijöiden oikeat ja vasemmat kädet ovat useimmiten tutkijatohtoreita. He varmistavat projektien tavoitteiden saavuttamisen ja raportoinnit, ohjaavat väitöskirjoja ja graduja, hoitavat käytännön asioita ja kirjoittavat uusia ja taas uusia rahoitushakemuksia. Tutkijatohtoreita rahoitetaan pääosin ulkoisilla lyhytkestoisilla rahoituksilla. Tutkijatohtoreiden opetus- ja ohjauspanos on yliopistoissa haluttua, muiden rahoittamana toki. Pätkäsopimuksilla opetuskokeemus kapenee yksittäisiksi luennoiksi.

Kaikki tämä olisi mahdollista hoitaa yliopistoissa toisinkin. Ketterä ja idearikas itäinen maakuntayliopisto porskuttaa akateemisten urapolkujen innovatiivisessa tukemisessa muita edellä ja suuntaa ensi vuonna useita miljoonia strategisesta kehittämisrahoituksestaan siirtymävaiheen postdoc-tutkijoiden palkkaamiseen. Tuore tohtori saa tukea kansainväliseen verkottumiseen ja rahoituksen hankkimiseen. Itä-Suomessa on myös tutkimuslaitosten ja yliopiston yhteisiä väitöskirjatutkijan paikkoja.

Tutkimusryhmämme kokosi vuosi sitten tutkijoiden toiveita ja pelkoja. Postdoc-tutkijoiden peloista jäi mieleen yksi: "pettyneet professorit". Onko tutkijaurasta tullut niin tulostavoitteinen, että alati on pelättävä professorien pettymystä ja korvautumista nopeammalla, tehokkaammalla ja tuottavammalla yksilöllä? Karonkkahuuman jälkeen tarvitaan siirtymävaiheen tukea ja konkreettisia näköaloja. Juuri käynnistynyt kolmevuotinen tehokkuusputki uusien tohtoreiden tuottamiseksi on inhimillisesti oikein vain, jos myös putken päässä odottaa turvattu tulevaisuus.

MAIJALIISA ERKKOLA, RAVITSEMUSTIETEEN PROFESSORI, ELINTARVIKE- JA RAVITSEMUSTIETEIDEN OSASTO, HELSINGIN YLIOPISTO

X Akava @AkavaRy
30. elokuu.

Terveisemme @unifiry:n kanssa budjettiriiheen: Budjettiriihestä panostuksia tutkimukseen, osaamiseen ja koulutukseen. Voimme kääntää suunnan kohti kestäväää kasvua ja hyvinvointia panostamalla tutkimukseen ja osaamiseen. [#budjettiriihi](#) [#osaaminen](#) [#tutkimus korostavat](#)

X Professoriliitto
@ProfLiitto 26. elokuu.

[#MeOlemmeYliopisto](#)
On tärkeää, mitä juuri [#professorit](#) ajattelevat JUFOn tapaisten järjestelmien jännitteisistä vaikutuksista ja miten he toimintansa kautta lieventävät tai vahvistavat niitä, professori @NelliPiattoeva kirjoittaa Professoriblogissa. [#tiede](#) [#tutkimus](#)

X Akava @AkavaRy
27. elokuu.

Korkeakoulutettujen työttömyys ylitti korona-ajan korkeimman tason, budjettiriihessä pitää tehdä päätöksiä kasvun tueksi [#työttömyys](#) [#talouskasvu](#) [#osaaminen](#) [#budjettiriihi](#)

Teema
YLIOPISTOJEN TILAT

IN ENGLISH
acatiimi.fi

Liian kallis kampus?

Yliopistot koettavat hillitä kulujaan muokkaamalla tiloja ja luopumalla kiinteistöistä. Tilat eivät kuitenkaan ole vain kuluerä: ne joko tukevat tai haittaavat akateemista työtä.

TERHI HAUTAMÄKI

SAMULI SIIRALA

Yliopistonlehtori **Sari Yrjänäinen** työskentelee Turun yliopiston Rauman opettajan-koulutuslaitoksella. Työpiste on kymmenen hengen avo-tilassa, jossa säilytystilaa on rajoitetusti. Jokaiselle oppiaineelle ei ole omaa luokkaa ja varastoja. Luonnontieteiden ja matematiikan opettaja säilöö pöydän alla 45 litran muovilaatikoissa koeputkia, purnukoita ja aineita, joita hän kantaa eri paikkoihin.

”Harjoittelujen aikana avokonttorissa on elämää! Ohjaukseen koetetaan löytää tyhjiä soppia ja vuorotella niissä. Olen pitänyt vastaanottoja aulatiloiissa ja yhdyskäytävässä”, Yrjänäinen kertoo.

Turun yliopistossa on käynnissä tilaohjelma. Joistakin kiinteistöistä luovutaan, toisia korjataan ja uudistetaan, mikä tarkoittaa siirtymistä monitoimitiloihin ja joskus omista työpisteistä luopumista. Suunnittelussa on myös Turun normaalikoulun muutto yliopistokampukselle syksyksi 2028.

”Se vaatii remontointia ja valtavasti joustamista henkilöstöltä. Häiriö on väistämätön, ja sille ei paljon lasketa hintalappua.”

Yrjänäisen mukaan henkilöstö ymmärtää tilanteen. Heitä on koeteltu myös muutosneuvotteluilla. Jos pitää säästää, otetaan mieluummin tiloista kuin henkilöstöstä.

”Ei kukaan ajattele, että tämä on kiusantekoa. Osallistamattomuus ja sanelupolitiikka herättävät kaikkialla suurimman vastarinnan ja ahdistuksen.”

KOHTAAMISIA TARVITAAN YHÄ

Myös tutkimuspäällikkö **Anna Karhun** työpaikalla Turun yliopiston kauppakorkea-

koulussa toimistotilat ovat viime vuonna vähentyneet melkein puoleen aiemmasta.

Kauppakorkeakoulu luopui rakennusosasta, joka olisi vaatinut isoja peruskorjauksia. Työpisteet ovat vähentyneet sadalla. Omat huoneet ovat vaihtuneet jaettuihin huoneisiin. On myös nimeämättömiä työpisteitä. Tilat opiskelijoiden tapaamisiin varataan järjestelmästä.

Karhu näkee säästöt tarpeellisiksi, mutta muutoksen nopeus koetteli henkilöstöä.

”Oli kauhuskenaarioita: millaisissa tiloissa tehdään töitä ja löytyykö jokaiselle paikka? Ehkä kaikki meni jopa paremmin kuin odotettiin. On henkilökunnalle kivuliasta, kun joutuu muuttamaan työtapoja. Toiselle muutos on eduksi, toinen kokee luopuvansa.”

Karhu toivoo, että tulevat muutokset suunniteltaisiin huolellisesti ja otettaisiin huomioon tilojen toiminnallisuus.

”Jos muutoksia tehdään pelkästään säästömielessä, se voi aiheuttaa muunlaisia kustannuksia. Viestintä ulospäin ja henkilöstölle on hyvin tärkeää”, Karhu sanoo.

Sari Yrjänäinen huomauttaa, että tilakeskustelu on samalla myös pedagogista keskustelua: millaista yliopisto-opetuksen pitäisi olla?

”Jos se nähdään puhuvien päiden online-keskusteluna, videoneuvotteluyhteydet toimivat. Mutta jos haluan opettaa murtolukukakkujen toimintaa tai fysiikan kokeellista työskentelyä, tarvitsen välineet, tilan ja kasvokkain kohtaamisen.”

Osalle sopivat hyvin etätöitä tai tilan jakaminen. Sen sijaan opiskelijoiden kohtaaminen ei suju mukavasti avo-tilassa tai käytävän hälyssä. Säästöpainneissa henkilöstö on miettinyt, maksaako yliopisto tiloistaan liikaa.

Yliopistojen ongelmana ovat usein pitkät vuokrasopimukset, joista ei pääse eroon.

”Turhautuneena on heitelty ilmaan, että mitä jos laitokset saisivat kilpailuttaa itselleen tilat. Mutta siitä tulisi pienten yksiköiden yksittäistä puljaamista. Kokonaislasku voisi olla ojasta allikkoon”, Yrjänäinen arvelee.

KORJAUS NOSTAA VUOKRIA

Turun yliopiston tilanne ei ole poikkeuksellinen. Muissakin yliopistoissa on käynnissä tilaohjelmia ja kampuskehityshankkeita.

Turun yliopiston vararehtori **Kalle-Antti Suominen** kertoo, että tilaohjelman taustalla ovat sekä säästötavoitteet että työn muutos. Verkko-opetus korvaa massaluentoja, etätö on tullut jäädäkseen ja lähi- ja etätapaamisten vuorottelu vaatii erilaisia tiloja.

Yliopiston 200 000 neliömetrin tiloja on tarkoitus vähentää 15 prosentilla vuoden 2027 loppuun mennessä. Nyt ollaan jo runsaassa 190 000 neliössä.

”Pitää muistaa, että neliömäärän pieneminen ei tarkoita kustannusten pienemistä samassa suhteessa. Uudisrakentaminen ja peruskorjaus nostavat kustannuksia.”

Peruskorjaamattomat tilat ovat edullisia, mutta uusitut tilat voivat maksaa ylläpitöineen lähes 30 euroa neliöltä, jos mukana on laboratoriotiloja. Toisaalta energiatehokkuutta voidaan samalla kasvattaa.

PITKÄT VUOKRASOPIMUKSET SITOVAT

Yliopistojen ongelmana ovat usein pitkät vuokrasopimukset, joista ei pääse eroon. Turun yliopisto haluaisi luopua Kupittaaan ICT-talon tiloista, joita vuokraa Turun Teknologia-kiinteistöt.

Yliopiston tiloista 78 prosenttia omistaa Suomen Yliopistokiinteistöt SYK Oy. Useat yliopistot ovat sen osakkaina, ja Suominen istuu itse SYKin hallituksessa. Suomisen mukaan osakkuuden etuna on se, että SYK on joustava vuokranantaja.

”SYKin kanssa voi neuvotella, ja se sallii alivuokrauksen, mitä kaikki vuokranantajat eivät tee. Siksi tämä ei ole pelkästään hintakysymys”, Suominen sanoo.

LABORATORIOT KÄYVÄT KALLIIKSI

Professori, kemian laitoksen varajohtaja **Juha Rouvinen** Itä-Suomen yliopistosta on kriittinen SYKin osakkuutta kohtaan. Hän kritisoi sitä, että kampuskiinteistöjen pitää tuottaa voittoa, kun samaan aikaan yliopistot tuskaillevat taloutensa kanssa. Tuotto palautuu osittain osinkoina yliopistoille verojen jälkeen, mutta välistä lähtee isoimman omistajan, valtion, osuus. Rouvinen on laskenut yliopiston tilinpäätöksestä, että tilojen keskineliövuokra kuukaudessa on 18 euroa. SYKin kaikkien

”Neliömäärän pieneneminen ei tarkoita kustannusten pienenemistä samassa suhteessa. Uudisrakentaminen ja peruskorjaus nostavat kustannuksia.”

kiinteistöjen keskimääräinen neliövuokra on 14 euroa.

Tiedekunnat pyörivät yliopistoissa omaa talouttaan ja maksavat tiloista sisäistä vuokraa yliopistolle. Kemian laitoksen erikoislaboratorioiden vuokra on jopa 50 euroa neliöltä. Luonnontieteelliset alat ovat kovilla tilakuluissa. Yliopistojen rahoitusmallin tutkimusosio ei huomioi alojen erilaisia kustannusrakenteita.

”Laitoksemme on käytännössä aina tappiolla, koska yliopistolta saadusta perusrahoituksesta hieman yli puolet menee vuokraan. Emme pysty saamaan ulkopuolista rahoitusta niin tuloksellisesti, että se kattaisi tappiot. Tämä rajoittaa laitoksen kehittämistä”, Rouvinen sanoo.

Hän epäilee, että osakkuus SYKissä ei ole yliopistolle edullinen tapa toimia. Toisaalta yliopistot ovat sidoksissa niiden toimintoja varten rakennettuihin tiloihin, joten vaihtoehtoja ei voi noin vain lähteä katsastamaan.

”Elämme avoimessa mutta suljetussa taloudessa. Oma käsitykseni on se, että yliopistolle olisi edullista hallinnoida omia kiinteistöjään”, Rouvinen sanoo.

VAASAN YLIOPISTO LÄHTI SYKISTÄ

Jotkut yliopistot ovat päätyneet tähän. Vaasan yliopisto hankki vuonna 2019 kampuskiinteis-

töt omistukseensa oltuaan sitä ennen SYKin osakkaana.

Vuosina 2017 ja 2018 yliopisto selvitti tilojen uudistamista ensin SYKin kanssa. Investoinnit vaikuttivat kalliilta, ja yliopisto alkoi pohtia tilojen omistamista. Kuvio ratkesi, kun Vaasan kaupunki lähti mukaan kiinteistöyhtiöön. Yliopiston talousjohtaja **Harri Salmela** sanoo, että ratkaisu oli hyvä.

”Kaikenkattavasti, ehdottomasti kyllä. Sanotaan, että ei tämä kalliimpaa ole näin. Meillä on enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa ja enemmän joustomahdollisuuksia.”

Salmelan mukaan taloudelliset hyödyt eivät silti ole aivan sitä, mitä liikkeelle lähtiessä oletettiin. Investoinnit laajenivat varhaisista selvityksistä. Pandemia muutti näkymiä tilojen käytöstä. Kaikesta ei vain säästetä, vaan yliopiston strategian toteuttamiseksi on lisätty laboratoriotiloja. Koronan jälkeinen tilankäyttö hakee yhä muotoaan.

”Olemme laittaneet hivenen jalkaa jarrulle. Ensi lukuvuosi tarkentaa näkymää, miten tiloja käytetään ja mistä tiloista voidaan luopua.”

Itä-Suomen yliopiston hallintojohtaja **Tuomo Meriläinen** pitää SYKin osakkuutta parhaana ratkaisuna. Omistaminen toisi isoja talousvastuita ja investointeja.

Teema

”Miljardiluokan kiinteistöyhtiön neuvotte-luvoima lainoissa on aivan muuta kuin yksit-täisen yliopiston. Jos omistaisimme kiinteistöt, meidän pitäisi palkata aika tolkkuttomasti hen-kilökuntaa tilojen pyörittämiseen”, Meriläinen sanoo.

Itä-Suomen yliopistokin tavoittelee tila-vähennyksiä. Esimerkiksi kalliiden laboratorio-tilojen käyttöön haetaan synergiaa siellä missä mahdollista. Meriläisen mukaan kampuskehit-yshankkeen tärkein päämäärä on kuitenkin ke-hittää tulevaisuuden työ- ja opiskeluympäristöjä.

Tilat eivät ole vain pakollinen paha

TILOISTA ON TAPANA PUHUA kulueraänä. Yliopistonlehtori **Virve Peterin** mukaan on ongelma, jos ei ymmärretä, että ne ovat tärkeä tuottavuustekijä.

”Tilat tukevat tai haittaavat työtä. Halu-taanko tukea yliopistojen ydintehtävää vai haitata sitä?” Peteri kysyy.

Tampereen yliopistolla työskentelevä Peteri on tutkinut organisaatioiden toimitila-muutoksia, jotka yleensä tarkoittavat siirty-miä monitoimitiloihin. Tutkimustieto ei puhu avotilojen puolesta. Vaihtuvissa työpisteissä ympäristöä ei ole säädetty itselle ergonomi-seksi. Avotiloissa työskentelevät sairastavat enemmän. Aineistoja ei aina voi säilyttää tietosuojalain tai rahoittajan ehtojen mukaan.

Peteri kertoi pari vuotta sitten Acatiimis-sa Tampereen yliopiston kampushankkees-ta. Tuolloin hän oli pettynyt siihen, että tutkijoiden asiantuntemus ohitettiin työryh-missä. Hänen mukaansa rehtorin vaihtumi-nen on parantanut tilannetta, ja nykyinen rehtori on aidosti kuunnellut yhteisöä.

”Alusta lähtien yritimme sanoa, että antakaa valta meille: me tiedämme, mitä tämä työ on ja mitkä ovat työn tarpeet. Aika pitkä ja kivinen tie se oli”, Peteri sanoo.

Yliopiston työympäristökyselyssä 2022 enemmistö vastaajista painotti, että aka-

teeminen työ edellyttää rauhaa ja meluton-ta ympäristöä.

”Oli suorastaan ihana löydös, kuinka moni puhui siitä, miten tärkeä innovaatio on ovi.”

Ensimmäiset tilamallit olivat Peterin mukaan ”järkyttäviä avoratkaisuja”, mutta niitä on sittemmin muokattu. Henkilöstö toi esiin, että se ei voi ohjata tuhatta opiskelijaa kiinteistössä, jossa ohjaukseen on neljä tilaa. Henkilöstö myös torppasi idean, että tila ohjaukseen pitäisi aina varata järjestelmästä.

”Jos pitäisi etsiä tila joka ohjaukselle jostain päin kampusta ja katsoa, miten sinne ehtii siirtyä, itselläni HOPS-ohjauk-sesta vastaavana päivät menisivät siihen. Kustannustehokkainta on ottaa opiskelijoita vastaan spontaanisti omassa huoneessa.”

Peteri sanoo, että ihmiset ovat valmiita joustamaan ja jakamaan tiloja. Etätyökin sopii monille, mutta se voi estää nuoria tutkijoita ja ulkomailta muuttaneita sosiaa-listumasta yliopistoyhteisöön, eikä kaikille ole mahdollista järjestää kotiin rauhallista työtilaa. Tilamuutoksissa on tärkeää kuun-nella yliopistolaisten asiantuntemusta omasta työstään.

”Jos heitä ei kuulla tai muutoksia ei perusteta tutkimustiedolle, se syö luotta-musta.”

Teema

**”Tilat tukevat tai
haittaavat työtä.
Halutaanko tukea
yliopistojen
ydintehtävää vai
haitata sitä?”**

Teema

Itä-Suomen yliopiston hallintojohtaja Tuomo Meriläinen sanoo, että korona aiheutti hirvittävästi inhimillistä tragediaa, mutta se sattui kampuskehitykselle sopivaan saumaan ja muutti ajattelutapoja.

”Toki yhä on tärkeää olla fyysisesti läsnä, ja tutkimusaineistojen ja kirjallisuuden pitää olla saatavilla. Kampusket pitää kyetä pitämään elävinä”, hän sanoo.

”EI TARVETTA KOOTA VOITTOJA”

Suomen Yliopistokiinteistöt Oy:ssä yliopistojen taloushuolet ovat tuttuja. Tilaohjelmista seuraa se, että yliopistokäytöstä poistuviin tiloihin pitää etsiä vuokralaisia tai miettiä myyntiä. Kun peruskorjataan tai rakennetaan uutta, SYK vastaa investoinneista.

”Vajaakäytön hallinta on meille keskeistä. Meillä on noin miljoona neliötä, ja vajaakäyttö tällä hetkellä on 55 000–60 000 neliötä. Tulevaisuudessa se voi olla hurjan paljon suurempikin”, SYKin toimitusjohtaja **Sanna Sianoja** sanoo.

SYKin vuokrataso on herättänyt ajoittain kritiikkiä. Sianojan mukaan SYKillä ei ole tarvetta koota voittoja, eikä se muiden kiinteistö-sijoittajien tavoin pyri maksimoimaan vuokrattavia neliöitä.

Tavoitteena on, että yliopistoilla on vain tarpeelliset neliöt kustannustehokkaasti käytössä.

”Välillä kun käydään näitä keskusteluja, kysymys on siitä, katsotaanko yliopistojen sisäistä vuokraa vai vuokraa, jonka SYK laskuttaa yliopistoilta. Meidän kaltaisellamme yhtiöllä ei ole mitään tarvetta periä ylimääräistä, koska palautamme osinkoina sen, mitä viivan alle jää. Ainoa tehtävämme on pystyä pyörittämään tätä palettia.”

Sianoja sanoo, että kritiikki otetaan vastaan ja pohditaan, voitaisiinko jotain tehdä toisin.

”Investointien ja toimintamallien pitää olla mahdollisimman kustannustehokkaita, jotta yliopistoille ei synny ylimääräisiä kuluja.” ▲

Kenen kiinteistöjä?

SUOMEN YLIOPISTOKIINTEISTÖT OY

omistaa 8 yliopiston kiinteistöjä 10 paikkakunnalla. Valtiolla on yhtiöstä kolmanneksen osuus. SYKillä on vuokralaisina myös kouluja, hyvinvointialueita ja yrityksiä.

* Jotkut yliopistot omistavat tilojaan omien yhtiöiden kautta. Helsingin yliopistolla ja Aalto-yliopistolla on omat kiinteistöyhtiönsä, ja Vaasan yliopisto omistaa Vaasan Merikampus Oy:n yhdessä Vaasan kaupungin kanssa.

* Yliopistot vuokraavat tiloja myös muilta yhtiöiltä. Yksi aktiivinen kampuksijoittaja on ruotsalainen Hemsö. Se on hankkinut muun muassa Lahden Paavolan kampuksen, Helsingin yliopiston Siltavuorenpenger 10:n, joka siirtyy lukiokäyttöön, LUT-yliopiston Tieto-Sähkötalon sekä Taideyliopiston tiloja. Se osti myös Vaasan yliopiston osakkeet SYKistä.

ISTOCK

Tutkijakoulutusta halutaan uudistaa

YLIOPISTOJEN yhteisesti jaetut kansalliset suositukset tutkijakoulutuksen uudistamiseksi on julkaistu. Suositukset käsittävät monia teemoja rekrytoinnista tutkintovaatimukseen ja työelämäyhteistyöhön, ja ne koskevat laaja-alaisesti suomalaista tutkijakoulutusta, eivät ainoastaan tohtorikoulutuspilotteja. Suosituksia on työstetty laaja-alaisesti yhdessä yliopistoyhteisön sisäisten ja ulkoisten sidosryhmien kanssa Unifin hallituksen asettaman työryhmän johdolla.

Suomen
Kulttuurirahasto

Hae tukea tieteelle ja kulttuurille

Suomen Kulttuurirahaston apurahat ovat haettavissa **10.–31.10.2024**.

Myönnämme Lokakuun haussa yhteensä noin 24 miljoonaa euroa suomalaisen kulttuurin edistämiseen. Apurahoja voivat hakea yksityishenkilöt, työryhmät ja yhteisöt kaikilla tieteen ja taiteen aloilla.

Lokakuun hakukierroksella apurahaa voi saada muun muassa tietokirjoihin ja tieteen ja taiteen yleistajuistamiseen, suomalaisen valtiollisen vaikuttajan elämää käsitteleviin teoksiin sekä lasten ja nuorten mielen-terveyttä tukevaan soveltavaan tutkimukseen.

Lue lisää: skr.fi/lokakuunhaku

Nyt

ISTOCK

Uusi Seed-rahoitus haettavissa

SUOMEN osaamista vahvistava uusi Tandem Industry Academia Seed -rahoitushaku on auki 13. lokakuuta asti. Rahoitus on suunnattu hiljattain suomalaisen tutkimusrahoitusjärjestelmän piiriin tulleille tutkijoille, jotka ovat uransa alkuvaiheessa ja etenevät professorin urapolulla. Rahoituksen tarkoituksena on käynnistää ja vauhdittaa sekä tutkimustyötä että yritysysteistyötä. Haussa etsitään Suomen osaamisen kehittämisen kannalta merkittäviä avauksia.

Samaan aikaan haussa on myös TIA Professor -rahoitus, joka on tarkoitettu professoritasoisissa tehtävissä yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa työskenteleville.

SALLA MERIKUKKA

Nimityksiä Tieteentekijöissä

TIETEENTEKIJÄT on nimennyt elokuussa toiminnanjohtajan tehtävään TtT **Nina Hahtelan** (kuvassa). Hahtela on toiminut väliaikaisena toiminnanjohtajana maaliskuusta 2024 lähtien. Filosofian maisteri **Reetta Kuosmanen** on aloittanut Tieteentekijöiden neuvottelupäällikkönä.

SUOMEN KIINNOSTAVIN TAPAHTUMATALO

SEMINAARIT | KOKOUKSET JUHLAT | NÄYTTELYT

Kiinnostavien ja innostavien tapahtumien ykköspaikka.

Pienet ja suuret tilaisuudet, meillä on kaikille tilaa!

Kokousmyynti, tarjous-
pyynnöt ja tilavaraukset:

Elina Koponen | Myynti- ja tapahtumakoordinaattori
Puh. 040 198 4109 • elina.koponen@mikaeli.fi

MIKAELI

Eurooppalaisen korkeakoulutuksen perusarvot vahvistettiin

EUROOPPALAISEN korkeakoulualan (EHEA) ministerit määrittivät korkeakoulutuksen perusarvot julkilausumassaan, joka hyväksyttiin toukokuun lopussa Tiranan ministerikokouksessa.

Niihin kuuluvat akateeminen vapaus ja integriteetti, institutionaalinen autonomia, opiskelijoiden ja henkilökunnan osallistuminen hallintoon ja päätöksentekoon sekä korkeakoulutuksen julkinen vastuu ja julkinen vastuu korkeakoulutuksesta.

Ministerit myös sitoutuivat noudattamaan korkeakoulutuksen perusarvoja ja seuraamaan niiden toteutumista. Muun muassa Professoriliitto vaikutti julkilausumaan kommentoimalla sen eri versioita opetus- ja kulttuuriministeriön, ETUCE:n (European Trade Union Committee for Education) ja BFUG Task Force on Knowledge Sharing in the EHEA Community -nimisen elimen kautta sekä suoraan BFUG:n (The Bologna Follow-up Group) edustajille. Akateeminen vapaus määriteltiin jo vuonna 2020 Rooman ministerikokouksen julkilausumassa.

Päätöksenteon avoimuudelle tukea

ELOKUUSSA julkaistu Hyvän tietopohjan kriteereitä -suositus tukee yhteiskunnallisen päätöksenteon avoimuutta. Julkaisija on Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta. Suositukset on julkaistu osana Vastuullisen tieteen julkaisusarjaa. Ohjeistuksen kohdeyleisönä ovat erityisesti lainvalmistelijat ja muut ministeriöissä työskentelevät toimijat. Suositus on koostettu kansainvälisten ja kansallisten vastuullisen tieteen periaatteiden pohjalta. Suosituksen on laatinut Vuorovaikutus päätöksentekijöihin ja avoin hallinto -työryhmä, joka on osa Toimintakulttuurin avoimuuden asiantuntijaryhmää.

Varaa arvoisesi juhlapaikka!
UPEAT JUHLAT JA PROMOOTIOT
 Pikku-Finlandiassa tai uudistetussa Finlandia-talossa!

TUTUSTU JA KYSY LISÄÄ
www.finlandiatalo.fi

IN ENGLISH
acatiimi.fi

Miten päädyimme kokonaistyö- aikaan?

Suomen yliopistojen akateeminen henkilökunta on ollut kokonaistyöajassa vuodesta 1998 lähtien. Tämä tilanne on meille kaikille itsestäänselvyys. Pohdin tässä esseessä, miten tähän on päädytty ja mitä kokonaistyöaika tarkoittaa opetuksen ja tutkimuksen kannalta.

JUSSI VÄLIMAA

TIINA TIKKA

Historian näkökulmasta katsoen ei ole lainkaan selvää, että palkanmaksun perusteena pidetään kaikkea sitä työtä, jota yliopistojen tutkijat ja opettajat tekevät. Aina 1980-luvulle saakka palkanmaksun perusteena oli nimittäin opetus. Eikä mikä tahansa opetus, vaan luennot (eli käytännössä kontaktiopetus) sekä seminaareissa annettu opetus. Kunkin akateemisen ammattiryhmän opetus oli tarkasti säädetty työehtosopimuksin. Niinpä palkanmaksun perusteena professoreilla oli 4 tuntia opetusta viikossa, apulaisprofessoreilla 6 viikkotuntia, lehtoreilla joko 16 viikkotuntia (alemman palkkaluokan lehtoreilla) tai 14 viikkotuntia (ylemmässä palkkaluokassa). Päätoimiset tuntiopettajat opettivat saman verran kuin lehtorit keskimäärin. Erikseen säädettiin vielä, että seminaariopetuksessa kaksi tuntia vastasi yhtä kontaktiopetustuntia. Näiden lisäksi yliopistoissa oli assistentteja ja yliassistentteja. Heille määriteltiin viikoittaiset tutkimustunnit (12–24 tuntia) sekä tarpeen mukaan opetusta ja hallinnollisia tehtäviä. Muiden ammattiryhmien osalta tutkimuksesta ei sanottu mitään.

Tästä seurasi se, että yliopistoissa oli sekä opetusvirkoja (lehtoraatit) että tutkimusvirkoja (professorit ja assistentit). Tämä raja oli monella laitoksella tiukka sekä statuksen osalta että käytännön tehtävien hoitamisen kannalta.

RASKAS OPETUSTAAKKA, JÄYKKÄ JÄRJESTELMÄ

Työskentelin 1980-luvulla tuoreena maisterina tutkimusassistenttina ja päätoimisena tuntiopettajana. Kokemukseni oli, että lehtoreiden ja päätoimisten tuntiopettajien opetustaakka oli hyvin raskas. Samaa kertoo myös korkeakoulutuksen tutkimus. Tämän jäykän järjestelmän ongelmana oli ensinnäkin, että yliopistoissa ei käytännössä voinut antaa kahden opettajan samanaikaista kontaktiopetusta, sillä vain toiselle voitiin maksaa opetuksesta palkka. Lisäksi jokaisen yliopisto-opettajan

**Aina 1980-luvulle
saakka palkanmaksun
perusteena oli opetus.**

piti saada säädetyt viikkotunnit ”täyteen”, sillä opetustunnit olivat palkanmaksun peruste. Puhuttiin ”pakkopullaopetuksesta”. Ongelmana oli myös se, että opiskelijoiden ohjausta ei otettu huomioon opetuksena. Luonnollisesti myös tutkimus, opetuksen kehittäminen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen olivat kunkin henkilökohtainen asia.

Rationaalisti ajatellen tämä järjestelmä tuki ahkerien akatemian jäsenten akateemista vapautta. Samalla se kuitenkin loi rakenteellisen esteen uralla etenemiselle, jos ei onnistunut saamaan Suomen Akatemian tiukasti kilpailtua rahoitusta. Muita rahoituslähteitä oli hyvin niukasti. Tässä tilanteessa oli aika luonnollista, että jo vuonna 1968 niin sanottu lehtorikomitea ehdotti siirtymistä kokonaistyöaikaan, eli sellaiseen järjestelmään, jossa kaikki tosiasiallisesti tehtävä työ otetaan palkanmaksun perusteeksi. Asia eteni kuitenkin verkkaisesti, sillä vasta vuonna 1988 työmarkkinaosapuolet sopivat kokeiluvirkaehtosopimuksesta eli niin sanotusta työvelvollisuuskokeilun aloittamisesta silloisessa Helsingin kaupparkeakoulussa ja Jyväskylän yliopistossa. Samalla sovittiin, että työvelvollisuuskokeilun seurantatutkimus aloitettiin (1988–1994) nykyisessä Koulutuksen tutkimuslaitoksessa. Allekirjoittanut palkattiin seurantatutkimuksen tutkijaksi.

KOKONAISTYÖAIKAAN SIIRTYMINEN TOI Uudet POHDINNAT

Kokonaistyöajan kannalta keskeinen ongelma oli, miten tulisi määritellä yliopistojen

tutkijoiden ja opettajien vuotuinen työaika. Kukaan ei nimittäin tiennyt sitä täsmällisesti. Tämä oli hankala kysymys vuoden 1988 työehtosopimusneuvotteluissa siksikin, että kaikki ammattijärjestöt vastustivat enemmän tai vähemmän kokonaistyöaikaan siirtymistä. Pelättiin, että yliopistojen kamreerit tai kellokortit alkavat laskea professoreiden ja tutkijoiden työaika. Kokeilua pidettiin sekä tarpeettomana että uhkana akateemiselle vapaudelle. Tämä oli ymmärrettävä pelko, sillä 1970-luvulla opetusministeriön yliopistoihin pakottama tutkinnonuudistus oli vielä hyvässä muistissa.

Kompromissina sovittiin, että työajan normiksi otettiin valtion virkamiesten keskimääräinen vuotuinen työaika. 1980-luvulla se oli keskimäärin 1 600 tuntia. Kokeilun alussa ajateltiin, että yliopistoihin voitaisiin joko palkata uusia henkilöitä tai vähentää työtehtäviä, jos keskimääräinen 1 600 tunnin työaika ylittyisi. Työehtosopimuksessa ei kuitenkaan sovittu, että työntekijälle maksettaisiin 1 600 tunnin ylittävistä tunteista erikseen palkkaa. Tätä kompensoitiin sopimalla kontaktiopetustunneille katto (eli entiset opetustunnit), jonka ylittävästä opetuksesta maksettiin erilliskorvaus.

Kokeilun tavoitteena oli sekä helpottaa opetuksen ja tutkimuksen järkevää suunnittelua laitos- ja tiedekuntatasoilla, tukea opetuksen kehittämistä että vapauttaa aikaa tutkimukselle, kun ahaat opetuksen viikkotunnit eivät enää olleet palkanmaksun perusteena. Aja-

Työajan normiksi otettiin valtion virkamiesten keskimääräinen vuotuinen työaika.

tuksena oli myös, että henkilöiden työaika voisi vaihdella vuosittain, kunhan yksikön keskimääräinen työaika toteutuu laitoksen (tai muun perusyksikön) tasolla. Edellytyksenä tällaiselle järjestelylle oli, että laitoksen henkilökunta pystyisi sopimaan asiasta keskenään. Aika monissa yksiköissä päästiin sopimukseen muun muassa kiertävistä tutkimusvapaista kollegoiden hoitaessa opetuksen.

Työvelvollisuuskokeilun toimeenpanon tapa eli implementaatiostrategia oli keskeinen tekijä työvelvollisuuskokeilun onnistumisessa. Valitun lähestymistavan mukaisesti jokainen yksikkö sai itse päättää, millä tavalla se ottaa tai ei ota joustavan työvelvollisuuden käyttöönsä. Kokeilun aikana ketään ei siis pakotettu tiettyyn toimintatapaan Jyväskylän yliopistossa.

Tästä voinee oppia, että korkeakoulutuksen reformeissa implementaatiostrategia on yhtä oleellinen kuin se, mikä on reformin sisältö. Reformin onnistumisen kannalta on oleellisen tärkeää, kohdellaanko yliopistolaisista reformin passiivisina kohteina vai tehdäänkö heistä toimeenpanon aktiivisia subjekteja.

MITÄ TYÖAJAN JOUSTAVUUDESTA SEURASI?

Seurantatutkimuksessa havaitsimme, että niin sanottu pakkopullaopetus väheni noin kymmenen prosenttia jo ensimmäisenä kokeiluvuonna Jyväskylän yliopistossa. Kokeilu vaikutti myös siihen, että yliopiston lehtorit hyväksyttiin laajasti osaksi tutkimusyhteisöä. Tämä tasa-arvoisti laitosten toimintatapoja. Kokeilu tuki myös opettajien keskinäistä yhteistyötä, kun kaksi opettajaa saattoi toimia – ja usein toimikin – saman kurssin vetäjinä. Seurantatutkimuksen mukaan vain viisi prosenttia Jyväskylän yliopiston henkilökunnasta olisi halunnut palata entiseen käytäntöön neljä vuotta kokeilun aloittamisen jälkeen (1992).

Kokeilu myötävaikuttanut myös siihen, että opetuksen kehittämisestä tuli hyväksytty osa akateemista uraa ja työtä. Tähän vaikutti myös se, että 1990-luvun alussa yliopistopedagogiikan tutkimus monipuolistui teoreettisesti ja laajeni akateemisesti uusien virkojen myötä. Monissa yliopistoissa perustettiin myös opetuksen kehittämissyksiköitä, jotka sekä pitivät yllä keskustelua opetuksesta että tukivat eri ta-

voin opetuksen kehittämistä. Samaan aikaan yliopisto-opetuksen arvostusta pyrittiin nostamaan, sillä tuolloin ja edelleenkin akateemista uraa luodaan tutkimuksen avulla.

Nämä toimet eivät kuitenkaan ole poistaneet jännitettä opetuksen ja tutkimuksen välillä, sillä tämä jännite on pysyvä osa akateemista työtä. Kokonaistyöajan myötä jännite on kuitenkin muuttunut siten, että 1980-luvulle asti erot olivat opetusta (lehtorit) ja tutkimusta (professorit) antavien henkilöstöryhmien välisiä, kun nykyisin jännite on henkilökohtaistunut ja tullut osaksi jokaisen akatemian jäsenen uraa.

Työvelvollisuuskokeilu säilyi teemana korkeakoulupolitiikassa, sillä ammattijärjestöjen kannat muuttuivat hitaasti. Kokeilusta saatujen ja seurantatutkimuksella raportoitujen hyvien kokemusten myötä käsitykset kuitenkin muuttuivat. Joensuun yliopisto liittyi kokeiluvirkaehtosopimukseen vuonna 1992, ja kymmen vuotta kokeilun alun jälkeen (1998) kokonaistyöaika, eli akateemisen työn väljempi määrittely, laajeni kaikkiin yliopistoihin. Ammattikorkeakouluihin se hyväksyttiin vuonna 2004.

MITÄ TYÖVELVOLLISUUSKOKEILUSTA EI SEURANNUT?

Kriittinen lukija lienee jo ihmetellyt, miksi näin hyvä uudistus ei mullistanut yliopistomaailmaa? Valaisen tätä kysymystä historian avulla.

Suomessa elettiin talouden kasvukautta, ja korkeakoulutuksen budjetit lisääntyivät noin

20 prosentin vuosivauhdilla, kun työvelvollisuuskokeilu aloitettiin 1980-luvun lopulla. Sitten iski lama. Sen seurauksena 1990-luvun aikana korkeakoulutuksen julkinen rahoitus romahti noin 85 prosentista reiluun 60 prosenttiin. Tässä suuruusluokassa se on säilynyt siitä lähtien. Samaan aikaan opiskelijamäärä kuitenkin lisääntyi, mutta yliopistojen vakituinen henkilökunta pysyi entisellä tasolla. Laman eräs seuraus oli ulkopuolisen rahoituksen lisääntyminen, minkä turvin yliopistoihin palkattiin pätkättöihin projektitutkijoita. Samalla ”epätavalliset työurat” alkoivat muuttua normaaliksi olotilaksi.

Joustava työaikajärjestely helpotti lamaan sopeutumista. Samalla se kuitenkin betonoi 1 600 tunnin työaika-abstraktion työajan normiksi vailla ajatusta siitä, että työntekijöiden määrää voitaisiin lisätä tai työtä vähentää, jos tekemistä oli kerta kaikkiaan liian paljon. Ei myöskään ajateltu, että 1 600 tuntia olisi vain työajan suunnittelun väline, jonka ei ole tarkoitus kuvata todellista työaikaa.

2000-luvulla opetuksen kehittäminen on systematisoitunut esimerkiksi akateemisen henkilökunnan pedagogisten koulutusten myötä. Samalla opetuksen kehittämisestä on tullut osa akateemista työtä. Kokonaistyöajasta on jäänyt näkyväksi jäljeksi vain 1 600 (tai 1 624/1 612) tuntia, mikä on vähitellen muuttunut vuosittaisen työsuunnitelmasuunnittelun perustaksi.

Tämä tuntimäärä on eettinen ja moraalinen ongelma, jos sen ajatellaan kuvaavan todellisis-

ta työaika. Työaikatutkimusten perusteella tiedämme, että kaikki akateemiset henkilöstöryhmät tekevät reilusti enemmän kuin vain 1 600 (tai 1 612) tuntia vuodessa.

Kokonaistyöajasta jää helposti näkymättömäksi se, että nykyään työsuunnitelmiin saa merkitä työksi kaiken sen, mitä akateemiseen työhön kuuluu: siis opetusta, tutkimusta, ohjaamista, johtamistehtäviä, yhteiskunnallisia ja yliopistonyhteisön yhteisiä vastuita. Tämä rakenne on suurelta osin kokonaistyöaikaan siirtymisen ansiota. Voisi olettaa, että sekä oman työn että kunkin yksikön työaikaresurssin suunnittelu on nyt järkevämpää kuin ennen, sillä keskusteluun voidaan ottaa koko työtehtävien kirjo. Tämä voi auttaa ymmärtämään sitäkin, että työaika on rajallinen resurssi. Meille kaikille lienee hyvä miettiä vuosittain, mihin omaa rajallista resurssiamme haluamme ja voimme käyttää. ▲

Essee perustuu seuraaviin tutkimuksiin:

Konttinen, R & Välimaa, J. (toim.) 1990. Pedagogiaa vai byrokratiaa? Työvelvollisuuskokeilu alkamassa Jyväskylän yliopistossa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 49.

Välimaa, J. (toim.) 1993. Toimintaa vai terapiaa? Työvelvollisuuskokeilu korkeakouluissa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 86.

Työaika on rajallinen resurssi. Meille kaikille lienee hyvä miettiä vuosittain, mihin omaa rajallista resurssiamme haluamme ja voimme käyttää.

JUSSI VÄLIMAA on Jyväskylän yliopiston emeritus professori ja Tampereen korkeakoulusäätiön hallituksen varapuheenjohtaja. Hän on tutkinut korkeakoulutusta yhteiskunnallisena ja kulttuurisena ilmiönä 1980-luvun lopulta lähtien.

Jussi Välimaa valmistui filosofian maisteriksi (pääaineena yleinen historia) vuonna 1984, filosofian lisensiaatiksi aatehistoriasta vuonna 1991 ja filosofian tohtoriksi pääaineena yhteiskuntapolitiikka vuonna 1995. Hän toimi korkeakoulututkimuksen professorina vuodet 2000–2017, jonka jälkeen hän toimi koulutustutkimuksen professorina ja Koulutuksen tutkimuslaitoksen johtajana vuodet 2017–2023.

Jussi Välimaa teki koko akateemisen työuransa Jyväskylän yliopistossa, mutta opiskeli sekä Roomassa että toimi vierailevana tutkijana ja professorina sekä Yhdysvalloissa että Japanissa.

Kolumni

VILLE HYTÖNEN

Kirjoittaja on virolaisessa majakkakylässä asuva Suomen Kirjailijaliiton puheenjohtaja ja entinen kustantaja. Hän on julkaissut noin 60 teosta kaikkia kirjallisuuden lajeja.

Suomalaisuus ei ole kiusantekoa

Katsoin Pariisin olympialaisten juh-
lallisuuksia. Ranska luotti ja uskoi
itseensä, ja se todella näkyi. Ylpeys
omasta kulttuurihistoriasta ja elä-
västä kulttuurista piirtyi mieleen vahvasti.

Samaan aikaan valtiovarainministeri
Riikka Purra kertoi sosiaalisessa mediassa,
että ”vain sosialisti voi odottaa kulttuurin nojaa-
van vain valtioon.” Järkytin. En siksi, että en
ole sosialisti. Enkä siksi, että
näen pienten kulttuurien
olemassaolon ehtona sen,
että yhteiskunnassa on niil-
le vahvoja tukielementtejä.
Järkytin siksi, että meillä
on johtava poliitikko, joka
kokee asiakseen haukkua
suomalaista kulttuuria, ja samaan aikaan vielä
kertoa olevansa kansallismielinen.

Työskentelin opetus- ja kulttuuriminis-
teriön kulttuuripoliittisen selonteon ohjaus-
ryhmässä alkuvuoden. Voin vakuuttaa, että
virkahenkilöillä sekä mukaan kutsutuilla
taiteilijoilla ja tutkijoilla oli todellinen halu
vaikuttaa taidekenttään elvyttävästi. Kuiten-
kin valtiovarainministeri oli juuri kertonut
kulttuurin olevan ”luksusta” ja implikoivan
sitä, ettei siitä pitäisi maksaa valtion puolesta.
Kansanedustaja **Tere Sammallahti** kirjoiti
viestipalvelu X:ään samoihin aikoihin, että

*”Muu Suomi on lamassa, mutta veronmaksajien
rahoilla todellisuudesta irtautunut kulttuuri-
nomenklatuura vollaottaa, ettei 556 miljoonaa eu-
roa riitä kaiken maailman tuherteluun.”*

Poliitikkojen näkökulma tuntui perustuvan
vastakkaiseen lähtökohtaan kuin missä rans-
kalaiset näyttivät kyntensä olympialaisten ava-
jaisissa. Epävarmuuteen.

Ajatus omasta kansasta perustuu pääosin
kieleen ja kulttuuriin. En-
nen muinoin isänmaallisiksi
itseään kutsuvat poliitikot
olivat sivistysmyönteisiä ja
lukutaitoisia. Heille suoma-
laisen taiteen tukeminen oli
olennaista. Ymmärrettiin,
että aitoon isänmaallisuus-
teen kuuluu kansainvälisyys. Aitoon kansain-
välisyyteen kuuluu ymmärrys omista kulttuu-
risista juurista.

Meillä on kaikki valmiudet olla tasapainoi-
nen ja menestynyt kansa maailman kanso-
jen joukossa. Jostain syystä vihaamme omaa
kulttuuriamme niin kovasti, että menetämme
mahdollisuuden. Taiteilijamme katoavat vai-
kapa klassiseen Pariisiin, vaihtavat sarkatak-
kinsa smokingtoniin, kuten kirjailija, profes-
sori **Matti Kurjensaari** kuvasi. Vaikka juuri
taiteen pitäisi rakentaa kulttuurimme syvin
sisältö ja luoda siihen itsevarmuutta. ▲

Aitoon kansain- välisyyteen kuuluu ymmärrys omista kulttuurisista juurista.

Apurahansaaja

Tiesithän, että
voit saada eläke- ja
tapaturmavakuutuksen
vähintään 4 kuukautta
kestävän tieteen tai
taiteen apurahatyösi
ajaksi?

Tarkista
kuulutko
Mela-turvan piiriin
[mela.fi/
apurahansaajat](https://mela.fi/apurahansaajat)

Ota Mela-turva!

Ota yhteyttä

mela.fi/asiointipalvelut • asiakaspalvelu 029 435 2650

Jääkö tiedevilppiä tutkimatta?

TERHI HAUTAMÄKI

ISTOCK

**Moni yliopistolainen on epäillyt hyvän
tieteellisen käytännön loukkauksia,
mutta epäilyistä ilmoitetaan harvoin.**

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) julkaisi toukokuussa tutkimuseetiikan barometrin, jonka kysely tehtiin keväällä 2023. Tutkijoilla on hyvin tietoa tutkimuseettisistä asioista, mutta monet kaipaavat lisää koulutusta ja keskustelua tutkimuseetikasta.

Eettisiä ongelmia ilmeni melko paljon. 43 prosenttia vastaajista oli epäillyt tutkimusaineistoihin tai -tuloksiin liittyvää piittaamattomuutta. Toiseksi eniten vastaajat ilmoittivat epäilleensä tapauksia, joissa julkaisun tekijäluetteloon oli perusteettomasti lisätty tutkijan nimi. 34 prosenttia ilmoitti epäilleensä plagiointia. Tulosten vääristelyä oli epäillyt 24 prosenttia ja havaintojen vääristelyä 18 prosenttia vastaajista.

Hyvän tieteellisen käytännön (HTK) loukkauksia epäillään yllättävän usein, mutta niistä ilmoitetaan harvoin.

Miksi ongelmia ei tuoda esiin, TENKin koordinaattori Anni Sairio?

Selkeä syy näyttäisi olevan huoli seurauksista. Ilmoitus saattaa pistää ilmoittajan itsensä vaikeaan tilanteeseen, ja tälle on aika vähän tehtävissä. Järjestelmään kuuluu, että ilmoitus tehdään omalla nimellä, ellei tilanne ole ihan poikkeuksellinen.

Jääkö tiedevilppiä paljon tutkimatta?

TENKin tilastojen pohjalta voidaan sanoa, että ei varmaankaan jää. Epäilyistä todetaan usein, ettei asia kuulu HTK-loukkausten piiriin. Vilppiä todetaan varsin harvoin. Epäselvyyksiä ja ongelmia on. Niihin liittyy usein tulehtuneita henkilösuhteita ja työyhteisön pulmia, joiden selvittäminen kuuluu henkilöstöhallinnolle.

Ongelmia on parasta ehkäistä ennalta. Tulisi kehittää hyvää tutkimuskulttuuria. Keskustelulla vältettäisiin monia ristiriitoja ja väärinymmärryksiä.

Moni kyselyyn vastanneista kantoi huolta tiedemaailman kilpailusta, kiireestä ja resurssien vähyydestä. Millaisia tutkimuseettisiä ongelmia niistä aiheutuu?

Kilpailu voi aiheuttaa painetta julkaista paljon ja nopeasti. Saatetaan oikaista sieltä, mistä ei saisi: esimerkiksi julkaista niin, että kaikki kirjoittajat eivät ole hyväksyneet käsikirjoitusta. Voi tulla valta-aseman epätasapainoa: nuorempi tutkija kokee, että hänen työtään on otettu kokeneemman tutkijan nimiin. Kiire, kilpailu ja vähäiset resurssit liittyvät yhteen ja uhkaavat rapauttaa tutkimuksen teon vakautta.

Yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa on tutkimuseetiikan tukihenkilöitä.

Miten tukihenkilö auttaa?

Tukihenkilö on luottamuksellista keskustelua varten. Tukihenkilöön voi ottaa yhteyttä, jos hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyvä asia askarruttaa. Häneltä voi kysyä neuvoa, jos tuntuu, että kaikki ei ole mennyt ihan oikein, mutta on epävarma, mitä pitäisi tehdä. Tukihenkilöillä on velvollisuus pysyä neutraaleina. He eivät ota kantaa epäilyyn.

Miten toimia, jos epäilee hyvän tieteellisen käytännön loukkausta?

Tapaukset tutkitaan organisaatiossa, jossa tilanne on tapahtunut. Suosittelemme ottamaan ensin yhteyttä tutkimuseetiikan tukihenkilöön. Ilmoitus tehdään TENKin lomakkeella organisaation sivuilta. Ylin johtaja, esimerkiksi yliopiston rehtori, päättää 30 päivän aikana, käynnistetäänkö esiselvitys. Esiselvityksen teko on kaksi kuukautta aikaa. Jos edetään varsinaiseen tutkintaan, voi mennä vielä kolme kuukautta. Päätökseen tyytymätön osapuoli voi halutessaan pyytää TENKin lausunnon. Jos HTK-loukkaus todetaan, mahdollisista seuraamuksista päättää organisaation johtaja. ▲

Maailmalta

ISTOCK

Solutions to peer review problems

HUGO HORTA and Jisun Jung discuss problems in journal peer review. Increasing volume of manuscript submissions burden journal editors and reviewers. This leads to known problems in finding reviewers, prolonged review times, and sometimes rushed and poor-quality reviews. Horta and Jung suggest extending pools of reviewers by inviting more women, researchers from developing countries, and PhD researchers and postdocs. Moreover, providing incentives such as waiving article processing fees and having reviewer duties acknowledged in career evaluations could boost motivation to act as a reviewer.

SOURCE: INTERNATIONAL HIGHER EDUCATION, NO. 119 (SUMMER 2024).

ISTOCK

Confidence in higher education declining in United States

CONFIDENCE in higher education has declined sharply over the past decade in the United States, according to a telephone-based survey by Gallup and Lumina Foundation. Polled in June 2024, a third (32%) of more than 2 000 respondents said they had little or no confidence in higher education, whereas more than a third (36%) said they had a quite lot or great deal of confidence. The last third (32%) reported some confidence.

Compared to similar surveys in 2015 and 2018, the confidence has declined steadily and considerably: in 2015, 57% had great or quite a lot of confidence, whereas only 10% had little or no confidence. According to Gallup, the 20 percentage points drop in confidence has been generally similar among all key population subgroups: political, educational, racial, gender, and age groups. Most marked drop, however, has occurred in the Republican voters.

Open-ended questions provided insights into what drives confidence and non-confidence. Those having great or a lot of confidence said that reasons for confidence were general belief in the value of education (27%), the opportunities that education fosters (24%), good training (19%) and quality of education (13%). Those having little or no confidence said that reasons for non-confidence were that higher education pushes political agendas (41%), higher education teaches irrelevant things (37%), and higher education is too expensive (28%).

SOURCES: GALLUP (NEWS.GALLUP.COM 8.7.2024)

EHEA ministerial meeting 2024 in Tirana

MINISTERS responsible for higher education in the European Higher Education Area (EHEA; formerly known as Bologna Process) had their regular meeting in May in Tirana, Albania. In the meeting, first since the ministerial meeting in Rome in 2020, ministers committed to uphold, promote and protect EHEA's six fundamental values: academic freedom, academic integrity, institutional autonomy, participation of students and staff in higher education governance, public responsibility for higher education, and public responsibility of higher education. The ministers reaffirmed their three key commitments to develop the EHEA: implementation of three-cycle degree structure compatible with EHEA's qualification framework, support of the recognition of qualifications by implementing the principles of Convention of Recognition of Qualifications, and promotion of a quality culture in higher education in line with the ESG principles. As usual, ministers noted that the Bologna Process Implementation Report for this meeting showed that the reforms to date have been unevenly and incompletely implemented across EHEA.

Sjur Bergan, a higher education expert and an insider to the meeting, wrote in UWN that far fewer ministers participated in the meeting than ever before, perhaps signalling decreasing relevance of the EHEA. Bergan also recounts that the meeting's preparations were inadequate and insists changes in the ways EHEA's management operates. The next ministerial meeting will be held in Romania and Moldova in 2027.

SOURCES: TIRANA COMMUNIQUE (WWW.EHEA.INFO) & UNIVERSITY WORLD NEWS (8.6.2024)

Experiencing a predatory conference

NATURE DETAILS their reporter's experience in attending a predatory conference. Hard to define in general, predatory conferences often include weak or no peer review for presentations, poor organisation, and a focus on making money to the organisers. Attending predatory conferences carries financial and reputational losses similar to publishing in predatory journals. Researchers often attend predatory conferences by mistake, but some go to them knowingly in an attempt to add to their CVs.

SOURCE: NATURE 631: 921–923

ISTOCK

Universities' complicated political neutrality

HANS DE WIT and Philip Altbach opine that current political conflicts like the Israel-Hamas war, Russian invasion in Ukraine, and security issues in relations with China put strong pressure on universities in the United States and Europe. In the past, universities could rely on the Chicago Principles, according to which universities should only take positions on issues that directly affect their existence and academic role. However, universities today are much more internationalised and societally integrated. Therefore, they must consider the ethical consequences of their activities more carefully than before.

SOURCE: UNIVERSITY WORLD NEWS (15.6.2024)

“The professors are the enemy.”
– **J.D. Vance in 2021, now Republican nominee for vice president**

SOURCE: CHRONICLE OF HIGHER EDUCATION (14.12.2021)

Totuudenjälkeinen aika ei kuulu mihinkään yhteiskuntaan

Suomalaisen Tiedeakatemian hallituksen puheenjohtaja, professori Tuula Linna uskoo vapaan ja riippumattoman tieteen edistämiseen. Hän iloitsee kestävän kehityksen jalansijasta tutkimuksessa. Tieteen kuuluu totuudelliseen tietoon pyrkimisen rinnalla puolustaa elämää. Samalla moni tieteen tekemisen edellytyksiä nakertava ilmiö herättää hänessä huolta.

MINNA HIIDENSAARI

VILJA HARALA

Tieteen tekemisen suurimmat haasteet koskevat tutkijanpaikkojen niukkuutta ja rahoituksesta kilpailemista. Rahoituksen hankkiminen ja tutkimuksen johtaminen ihan jo henkilöstötoimintona on noussut valtavan tärkeään asemaan. Osaa tutkijoista rahoituksen metsästäminen turhauttaa, toiset ottavat sen osana ammattia.

Näin ajattelee Helsingin yliopiston professioikeuden professori **Tuula Linna**, joka on pitkällä urallaan todistanut akateemisen maailman muutoskulkuja. Tutkimusympäristön muutoksiin latautuu niin suotuisia piirteitä kuin haittoja. Linna on toiminut tämän vuoden alusta Suomalaisen Tiedeakatemian hallituksen puheenjohtajana. Vuonna 1908 perustettu yleistieteellinen seura myöntää vuosittain 2,5

Tuula Linna, oikeustieteen tohtori, varatuomari

Syntynyt 1957 Kuusamossa

Työura: Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan rikosoikeuden ja prosessioikeuden assistentti, Suomen Akatemian nuorempi tutkija, oikeusministeriön lainsäädäntöneuvos, Itä-Suomen yliopiston prosessioikeuden professori (50%), Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan prosessioikeuden professori, Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan prosessioikeuden professori vuodesta 2017

Harrastukset: Maalaaminen

Perhe: Puoliso, kolme lasta, kolme lapsenlasta

Mistä tunnetaan työyhteisössä? Tuottelias kirjoittaja, opiskelijaystävällinen, ahkera luottamustoimiin osallistuja

Mistä ei tunneta? Isänmaan ja äidinkielen rakkaus, osakuntatoiminta inspektorina

miljoonaa euroa apurahoina etenkin nuorille tutkijoille. Monen tutkijan urakehitys tyssä tai nousee rahoituksen mukaan.

”Ongelmallista on, että pitkän ja upean tutkijan ja opettajan uran tehneille ei riitä professorin tehtävää. Aiempaa yleisempää on, että eläkkeelle jääädään yliopistonlehtorin tehtävästä.”

Linna tähdentää, että tutkimusaiheisiin perehtymisen turvaamiseksi olisi tärkeää mah-

dollistaa opetuksesta ja hallintotyöstä vapaat tutkimusintensiiviset kaudet. Hän toteaa, että myös oppikirjojen kirjoittamiseen tarvitaan aikaa. Tosin rahoituksen niukkuus muodostuu esteeksi tässäkin.

Eräs tieteen tekemistä vinouttava ilmiö on, että vaikka korkeakoulut ovat teoriassa autonomisia rahoituksen sisäisessä jakamisessa, tämänhetkinen rahoitusmalli ruokkii varmis-

”Ongelmallista on, että pitkän ja upean tutkijan ja opettajan uran tehneille ei riitä professorin tehtävää.”

telua ja kapeuttaa tutkimuspanostukset rahaa tuottavaan toimintaan. Myös opiskelijamäärien lisääminen johtaa epäterveisiin piirteisiin.

”Vaikka osa tiedekunnista olisi jo muutenkin kuilun reunalla huonon opettaja-opiskelija-suhdeluvun vuoksi, jokainen yliopisto yrittää lisätä opiskelijamääriä, koska kaikki muutkin lisäävät.”

Suunnitelmissa siintävä korkeakoulujen rahoitusmallin uudistaminen on Linnasta erittäin tarpeellinen.

”On hienoa, että opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) on arvioittanut ohjaustoimintansa. Kesäkuussa 2023 valmistuneessa, kansainvälisessä OKM:n korkeakoulujen ohjaus- ja rahoituskäytänteitä arvioineessa raportissa todettiin, että nykyinen malli ohjaa pikemminkin samankaltaisuuteen ja keskinäiseen kilpailuun kuin erikoistumiseen ja yhteistyöhön. Rahoituksen ohjaus nähtiin myös kansainvälisesti katsoen suorituskeskeiseksi ja vaikutuksiltaan konservatiiviseksi. Raportissa annetaan useita kehitysehdotuksia.”

TIEDE MUUTTUU YHTEISKUNNAN MUKANA

Linna on havainnut yhteiskunnan ja tieteen suhteissa myönteisiäkin kehityskulkuja. Tieteellinen tutkimus kiinnostaa aiempaa laajemmin.

”Tutkijat ovat saaneet, mutta myös joutuneet astumaan ulos tutkijankammiostaan. Heitä kuullaan ja haastatellaan.”

Toinen puoli tiedotusvälineiden ja sosiaalisen median kiinnostusta on tutkijoiden mallittaminen esimerkiksi uskontoja, rokotuksia,

maahanmuuttoa tai tasa-arvoa koskevissa tutkimusaiheissa.

”Tämä on haitallinen kehitys, jota yliopistojen tulisi jo ihan työsuojelullisena seikkana vakavasti selvittää.”

Yksi merkittävimmistä tutkimusympäristöä muuttavista asioista on tekoäly.

”Uskon, että siitä tulee yksi tutkijan parhaimmista työkaluista. Etenkin digitaalisessa ja vihreässä siirtymässä tekoälyllä on suuri merkitys. Tiedon kokoamisen, seulonnan ja lajittelemisen ohella tekoäly auttaa tuottamaan innovaatioiden aihioita.”

Kehityksen riskit on kuitenkin tiedostettava.

”Tieteellinen kontrolli on kaikki kaikessa, on kyse sitten big datasta tai tutkijan itsensä keräämästä empiirisestä aineistosta. Tieteellisen metodin vaatimukset eivät katoa minnekään.”

Linna muistuttaa myös, että tekoälysiirtymässä on muistettava analogisen aineiston, kuten paperidokumenttien ja painettujen kirjojen, merkitys. Tiede rakentuu historiansa kerroksille.

”Vaikka se ei olisi enää ajantasaista, aikaisempi analoginen materiaali muodostaa taustan, historiallisen jatkumon kontekstin ja muutoksia verifioivan vertailuaineiston.”

TIETEEN VAIKUTTAVUUDEN KAKSITERÄINEN MIEKKA

Tiedeneuvonnan ja -välittämisen määrä on ilahduttavasti lisääntynyt. Linna muistuttaa, että Suomalainen Tiedeakatemia, Suomen Tiedeseura, Teknillisten Tieteiden Akatemia ja Svenska Tekniska Vetenskapsakademierna i Finland toteuttivat vuosina 2019–2021 Sofi-

”Kaikki tutkimus perustuu kansakuntien sivistykseen, maailman ymmärtämiseen sekä kanssaihmissen ja luonnon kunnioittamiseen.”

hankkeen, jossa kehitettiin tiede-neuvontaa opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana. Hanke oli niin suuri menestys, että sen päätyttyä Suomalainen Tiedeakatemia otti tiedevälittämisen kehittämisen siipiensä suojiin.

Hankkeessa on toteutettu tiedesparrausta kuudessa ministeriössä esimerkiksi ilmasto-vaikutusten arvioinnin, fossiilittoman liikenteen kehittämisen ja luonnonsuojelulain uudistuksen kanssa. Kolikon kaksi puolta näyttäytyvät kuitenkin siinä, hyödynnetäänkö tutkittua tietoa poliittisen päätöksenteon pohjana. Aivan viime aikoina Linna on havainnut, että lainvalmistelua ohjataan poliittisesti jo työryhmävaiheessa, jolloin asiasta tulisi vasta kerätä puolueetonta tietoa.

”Suureksi osaksi poliittiset päättäjät arvostavat tutkittua tietoa.”

Linna on itsekin säännöllisesti vierailut kuultavana esimerkiksi lakivaliokunnassa.

”Toisaalta aikataulupaineet ja lainvalmistelun resurssipula heikentävät tutkimustiedon hyödyntämistä.”

UUSI TIETO LISÄÄ YMMÄRRYSTÄ PLANEETASTAMME

Linna uskoo, että kaikilla tiedettä Suomessa tekevilla tasoilla pyritään vapaan ja riippumattoman tieteen edistämiseen ja totuudelliseen tietoon. Tunteisiin ja mielipiteisiin faktojen kustannuksella nojaavaa, niin kutsuttua totuuden jälkeistä aikaa hän pitää vaarallisena.

”Totuuden jälkeinen aika ei kuulu mihinkään yhteiskuntaan ja on vastoin koko ihmiskunnan tähänastisia pyrkimyksiä.”

Hän arvioi, että vaikka verifioitavaan tietoon pyrkiminen on jaettu tavoite, painotukset saattavat vaihdella tieteen kentällä sen mukaan, millaista tutkimusta pidetään arvokkaana ja hyödyllisenä.

”Suomalaisen Tiedeakatemia lähtökohtana on arvokas tiede, mikä tarkoittaa kaikkien tieteenalojen ponnistelujen ja tulosten arvostamista ja kunnioittamista. Ihmismielen perspektiivi on liian kapea arvioimaan sitä, milloin mistäkin tulee olemaan hyötyä. Kaikesta uudesta tiedosta on seurauksena aiempaa parempi ymmärrys planeetastamme.”

Kestävä kehitys on arvona ja tavoitteena läpäissyt kaikki tieteenalat. Samaan aikaan on muistettava, että kestävä kehitys on myös sosiaalis-kulttuurinen kestävyys.

”Kaikki tutkimus perustuu kansakuntien sivistykseen, maailman ymmärtämiseen sekä kanssaihmissen ja luonnon kunnioittamiseen, ilmenipä se hiukkastutkimuksena, oikeudellisena analyysinä tai kirjallisuuden ja taiteen tutkimuksena.”

KÄRSIVÄLLISYYS ON TARPEEN TKI-LAIN KANSSA

Linna pitää ilahduttavana TKI-lain tavoitetta kasvattaa tutkimus- ja kehittämismenojen osuutta neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta.

”Vaikka lain aikajänne on seitsemän vuotta, toivon että ei tehtäisi hätäisiä valtion rahoitusta koskevia päätöksiä. Kärsivällisyys on tarpeen. Satsaukset perustutkimukseen realisoituvat viiveellä sovellettaviksi tuloksiksi ja

vaatioiksi. Täytyy sietää se, että kaikki tiede ei johda sovelluksiin tai ole lyhyellä aikavälillä muunnettavissa kaupallisiksi tuotteiksi tai palveluiksi. On nähtävä myös se arvo, joka humanioralla on kansakunnan sivistysperustan ravintomultana, josta kaikki kasvaa.”

Sitä, että TKI-lain perusteluista ei löydy sanoja ”sivistys”, ”kulttuuri” tai ”taide” Linna pitääkin huolestuttavana. Hän näkee, että yritysten kannattaisi harkita humanistisiin ja yhteiskunnallisiin tieteisiin satsaamista paitsi imago- ja brändihyödyn näkökulmasta, myös eettisen koodin rakentamisessa suhteessa omaan henkilöstöön ja kuluttajiin.

”Jos yritys toimii omassa tuotannossaan ja sitä edeltävissä arvoketjuissa kestävästä kehityksen ja tieteen hyväksi, voisi kuvitella, että nykyajan tiedostava ja läpinäkyvyttä edellyttävä kuluttaja osaa arvostaa sitä.”

Valtioneuvoston poikkitieteellisen selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) lakkauttaminen on Linnan mielestä harmillista.

Kesäkuussa julkaistiin VN TEAS -hanke, jonka laskelmien mukaan Suomi ei saavuta hiilineutraalisuustavoitetta vuoteen 2035 mennessä nykyisillä toimilla. Laskelma on nimeltään Perusskenaariot energia- ja ilmastotoimien kokonaisuudelle kohti päästöttömyyttä. Hankkeen tuloksia hyödynnetään hallituksen energia- ja ilmastostrategiassa, joten laskelmille on perusteltu paikkansa.

”Lisätoimien tarve on ilmeinen”, Linna toteaa.

YRITYSYHTEISTYÖN EDISTÄMISEN MONET MAHDOLLISUUDET

Tutkijanpaikkojen systemaattisen vähenemisen keskellä toivoa tuo hallituksen tuhannen tohtorin pilottihanke.

”Ihmisielen perspektiivi on liian kapea arvioimaan sitä, milloin mistäkin tulee olemaan hyötyä.”

”Tästä aika vahvasti Suomen Akatemian lippulaivahankkeille suunnatusta, 255 miljoonan euron pilotista saadaan ehkä sellainen buusti, jolla rakentuu siltoja tutkimuksen ja yritystoiminnan välille myös pitkällä aikavälillä. Hieman kuitenkin pelkään, että osa väitöskirjatöistä on kesken, kun rahoitus päättyy. On lisäksi mietittävä ajoissa, mikä post doc -jatko näille tutkijoille avautuu.”

Tutkimuksen ja yritysmaailman yhteistyötä tulisi Linnan mukaan ylipäänsä edistää kaikilla tasoilla, tieteen vapautta ja puolueettomuutta vaarantamatta. Nykyisellään yritykset edustavat korkeakouluissa noin neljää prosenttia rahoituksesta. Valtion tutkimuslaitoksissa osuus on isompi, noin kolmestoista prosenttia.

”Tutkimusaiheen tulisi olla sellainen, että se vastaa sopivalla aikajänteellä yrityksen strategiaa ja investointiohjelmaa. Kestävän kehityksen mukainen vetyteknologiatutkimus Oulun yliopistossa on esimerkki tällaisesta. Olisi myös erinomaista, jos yritykset voisivat teollisuuskumppanina muodostaa kilpailuasetelmista vapaita, kansainvälisiä konsortioita tutkijatahojen kanssa, sillä suuret haasteet vaativat laajaa yhteistyötä. Tarvittaisiin myös rekistereitä, joihin koottaisiin tietoa olemassa-olevista tutkimuksista tulosten hyödyntämistä varten. Tällainen on toistaiseksi lapsenkengissä Suomessa.”

Tutkijoita voitaisiin kuulla konsultteina myös esimerkiksi ESG-tavoitteiden (ympäristö, yhteiskunta ja hyvä hallintotapa) saavuttamiseksi.

”Tutkijoita tulisi palkata myös tuotantoon.”

Toisaalta samalla on huolehdittava siitä, että tutkimustulosten immateriaaliset oikeudet on selvitetty kaikkien osapuolten kesken. Linna tietää riitoihin johtaneita tapauksia.

”IPR-oikeuksien kanssa tulisi olla selvät sävelet.”

PROFESSORINA VIIHTYVÄN HYÖDYLLINEN SIVUTTAISLIIKE

Linnalle opettamisen, tutkimustyön, hallintotöiden ja kirjoittamisen välillä tasapainoilu on tuttua. Kiinnostus yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja vallankäyttöön sai kuusamolaislähtöisen hakemaan oikeustieteen opiskelijaksi Turkuun. Ala tuntui heti omalta. Perussuorittajaksi itseään kuvaileva Linna huomasi, että etenkin kirjoittaminen sujui.

Professori **Eero Backman** tunnisti kuluttajansuojarikoksista gradunsa tehneen innokkaan tutkijanalan ja kehotti Linnaa hakemaan assistentiksi. Väitöksen jälkeen hän hakeutui kahdeksikymmeneksi vuodeksi oikeusministeriön leipiin lainsäädäntöneuvokseksi.

Linna on aina kirjoittanut paljon.

”Ulosottoakaari on pitkälti minun kädenjälkeäni.”

Sivuttaisliikkeestä ministeriöön on ollut valtavasti hyötyä akateemiselle uralle.

”Urakiertoa on yliopistomaailmassa todella vähän. Sen mahdollistamiseksi tulisi olla mietittynä palaamisreittejä.”

Virkamiesura vaihtui akateemiseen ympäristöön, kun Lapin yliopisto kutsui Linnan professoriksi. Rovaniemeltä hän haki Helsingin yliopistoon.

”Tieteen vapaus ja rajattomuus motivoivat minua. Olen todella viihtynyt professorina.”

Linna on tutkinut monen vuoden ajan kestäväen kehityksen teemoja prosessioikeudessa. Esimerkiksi sitä, miten toteuttaa vihreä siirtymä maksukyvyttömyystilanteissa ja kuka kantaa ympäristövastuun yrityksen konkurssissa.

”Näihin kysymyksiin liittyy erilaisia jännitteitä ja ristikkäisiä intressejä, joita on kiintoisaa yrittää ratkoa tutkimuksen keinoin.”

Alkavan syksyn aikana hän viimeistelee Siviiliprosessi II -teoksen osuutensa. Linna suunnittelee jatkavansa kirjoitustöitä myös vuodenvaihteen jälkeen. Tuolloin koittaa uusi vaihe professori emeritana.

Myös monissa asiantuntija- ja luottamus- tehtävissä toiminut Linna koittaa vaatimatto-

muuttaa hyssyttellä sen mainitsemista, että hänet on palkittu opettajana.

Samalla hän nostaa esille siihen liittyvän huolen, että tutkimusten mukaan yli puolet opiskelijoista kokee psyykkisiä ongelmia erityisesti jaksamisen osalta.

”Osalla on suoranainen masennus. Nuoret kantavat huolta ja vastuuta ilmastonmuutoksesta, ja sodat rassaavat mieltä omien opiskelu-, toimeetulo- ja ihmissuhdehaasteiden lisäksi. Meillä on paljon nuorta tutkijapotentiaalia, jonka hyvinvoinnista tulee pitää parempaa huolta. Jokainen professori voi tehdä osansa opiskelijoiden kohtaamisessa, arvostavan vuorovaikutuksen hengessä”, Linna toteaa. ▲

Tussitaikureilta vaikuttavat tiedeviestinnän ratkaisut laadukkaasti aikataulussa.

**Lue lisää ja tilaa maksuton
tiedeviestintäopas osoitteesta:**

tiedevideot.fi/opus

Palkat kasvoivat maltillisesti

Opetus- ja tutkimushenkilöstön keskimääräinen kuukausiansio kokoaikaisessa työssä olevilla kasvoi kaikilla henkilöillä vuoden aikana 3,9 prosenttia*.

* Syyskuusta 2022 syyskuuhun 2023 ajoittuneella tilastokaudella.

Yliopistot, identtisten henkilöiden ansiokehitys vuosina 2014–2023 (Palkat 100=2014)

- Muu opetus- ja tutkimushenkilöstö (sis. väitöskirjatutkijat)
- Muu opetus- ja tutkimushenkilöstö (ei väitöskirjatutkijat)
- Professorit

Yliopistot vakinaisten professoriensa kokonaispalkan keskiarvon mukaisessa järjestyksessä

Opetus- ja tutkimushenkilöstön uusien, kokoaikaisien työntekijöiden* keskipalkka oli 70 prosenttia ns. vanhojen, kumpanakin vuonna tilastossa esiintyvien työntekijöiden palkoista.

*tilastokauden aikana palkattujen keskipalkka syyskuussa 2022
Lähde: Sivista: Yliopistojen palkkatilastot 2023.

YLIOPISTO	keskiarvo 2023
Aalto-yliopisto	9164
LUT-yliopisto	8616
Svenska handelshögskolan	8272
Tampereen yliopisto	7865
Oulun yliopisto	7833
Helsingin yliopisto	7713
Jyväskylän yliopisto	7638
Itä-Suomen yliopisto	7507
Vaasan yliopisto	7432
Åbo Akademi	7424
Turun yliopisto	7408
Lapin yliopisto	7348
Taideyliopisto	7124
kaikki	7781

Lähde: Professoriliiton Palkkaseelvitys 2023

Vakinaisten ja määräaikaisten osuudet sukupuolittain ja vaativuustasovälein 2023

Opetus- ja tutkimushenkilöstö					
	Vakinaisia		Määräaikaisia		Vakinaisten osuuden muutos edellisvuodesta (%-yks.)
	Lkm	%	Lkm	%	
Yhteensä	6 407	30,7	14 436	69,3	0,4
Miehet	3 410	31,3	7 492	68,7	0,3
1 - 4	123	1,5	7 894	98,5	-0,1
5 - 7	3 987	39,6	6 093	60,4	0,9
8 - 11	2 297	83,6	449	16,4	1,8
Naiset	2 997	30,1	6 944	69,9	0,5
1 - 4	61	1,6	3 754	98,4	0,0
5 - 7	2 154	41,4	3 044	58,6	1,2
8 - 11	782	84,3	146	15,7	1,5

Lähteet: EK:n palkkatiedustelut syyskuu 2022 ja 2023, YPI:n piirissä olevat

Yliopistojen yleisimmät ammattinimikkeet ja keskiansiot 2023

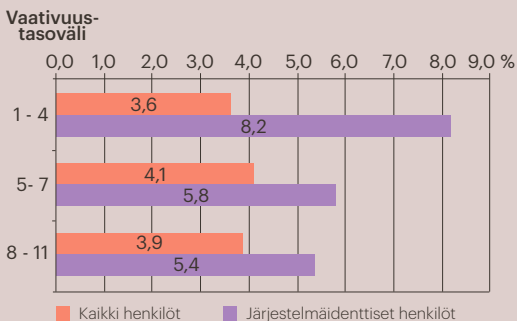
Opetus- ja tutkimushenkilöstö		
Nimike	Yhteensä 2023	STA km. 2023
Väitöskirjatutkija	4 257	2 817,79 €
Tutkijatohtori	2 339	3 917,09 €
Professori	1 923	7 731,07 €
Yliopistonlehtori	1 639	4 898,97 €
Yliopisto-opettaja	1 372	3 938,79 €
Yliopistotutkija	721	4 869,17 €
Projektitutkija	565	3 053,31 €
Tutkimusavustaja	431	2 349,65 €
Apulaisprofessori	383	5 844,84 €
Lehtori	324	4 710,92 €

Tarkemmat tiedot löytyvät Sivistan palkkatalukosta.

30,7%

Yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilöstöstä vain 30,7% oli vakituudessa työsuhteessa.

Opetus- ja tutkimushenkilöstön ansiokehitys vaativuustasovälein 2022–2023

SYYSKUUSSA 2023 opetus- ja tutkimushenkilöstöön kuulunut ansaitsi keskimäärin 4 350 euroa sekä muuhun asiantuntija- ja tukihenkilöstöön kuulunut 3 762 euroa.

Lähde: Sivista: Yliopistojen palkkatilastot 2023. Identtisillä henkilöillä tarkoitetaan kumpanakin vuonna tilastossa mukana olleita henkilöitä. Järjestelmäidenttisillä henkilöillä tarkoitetaan kumpanakin vuonna samassa yliopistossa samaan henkilöstöryhmään kuuluneita henkilöitä.

Miten kolmessa vuodessa saadaan tohtoreita?

Ensimmäiset tohtorikoulutuspilottiin valitut aloittavat tänä syksynä.

 TERHI HAUTAMÄKI ISTOCK

Tohtorikoulutuspilotti on vuosina 2024-2027 toteutettava tutkijankoulutuksen laajennus, jossa yliopistoihin palkataan tuhat uutta väitöskirjatutkijaa määräaikaan, kolmen vuoden työsuhteisiin 255 miljoonan euron määrärahalta.

Tavoitteena on lisätä tohtorien määrää Suomessa, kannustaa väitelleitä monipuolisille työurille ja kehittää tohtorikoulutusta. Taustalla ovat parlamentaarisen TKI-työryhmän ja hallitusohjelman kirjaukset. Väitöstutkijat sijoittuvat 15:een eri alojen pilottiin, jotka toteutetaan yliopistojen konsortioina. Helsingin yliopisto on mukana 11:ssä.

Helsingin yliopistoon valittiin kesällä 171 väitöstutkijaa. Elo-syyskuun täydentävässä haussa rekrytoidaan vielä 64.

Miten rekrytoinnit ovat sujuneet, Helsingin yliopiston tutkijakoulun johtaja Minna Palander-Collin?

Saimme keväällä 2024 reilut 1 300 hakemusta, joita lähdettiin karsimaan. Jokaisella konsortioilla oli oma arvioijien pooli, joka kävi hakemuksia läpi tarkkojen arviointiohjeiden mukaan. Meillä oli myös kaupallisen firman tarjoama kyvykkyydesti, mutta loppujen lopuksi emme käyttäneet tämän testin tuloksia arvioinnissa.

”Toivon, että tulisi realistisia projekteja, joissa olisi alusta alkaen pohdittu, mitä tässä aikaraamissa voi tehdä.”

Miten pilotti eroaa muusta tohtorikoulutuksesta?

Konsortiot ovat suunnitelleet omia toimiaan. Me yliopiston tutkijakoulun puolelta olemme miettineet esimerkiksi base camp -tilaisuuksia, joissa saataisiin ytimekkäästi opetettua työelämätaitoja ja ryhmytettyä väitöskirjatutkijoita.

Sama koulutus on tarkoitus saada aikaan kuin muutenkin: laadukas, syvällinen perehtyminen tutkimuksen tekoon. Aikapaine vaatii huolellista suunnittelua ja tukea. Toivon, että tulisi realistisia projekteja, joissa olisi alusta alkaen pohdittu, mitä voi tässä aikaraamissa tehdä. Tällä hetkellä väitöstyö ei ole aina niin suunnitelmallista. Tutkimus voi lähteä kulkemaan sivupolkuja, ja työskentely-aika venyy.

Tavoitteena on kannustaa tohtoreita työurille yhteiskunnan eri sektoreille. Mitä käytännössä tehdään?

Se voi tarkoittaa harjoittelujaksoja yrityksissä, mutta saa nähdä, kuinka paljon tätä ehditään kolmen vuoden ajassa. Voi olla yritysvierailuja. On mietitty rahoitusmalleja: jos syntyy tutkimusta, josta olisi yritykselle hyötyä, voisiko yritys palkata tutkijan neljäntenä vuonna ja saada näin tutkimustuloksia käyttöönsä.

Väitelleet työllistyvät hyvin tälläkin hetkellä. Toki vielä enemmän mietimme väitöstyön

aikaista kokemusta ulkopuolisesta työelämästä ja pyrimme luomaan yhteyksiä. Monen ensisijainen toive on sijoittua yliopistoon, eikä siinä ole mitään pahaa. Yliopistot tarvitsevat väitelleitä ihmisiä. Ongelma on, jos ei ole muita vaihtoehtoja eivätkä väitelleet korkeakoulu-
tutut ole parhaalla mahdollisella tavalla maailmalla tekemässä erilaisia asioita.

Onko mahdollista, että yliopisto tarjoaisi palkallista lisäaikaa, jos kolme vuotta ei riitä?

Tällaista ei ole ollenkaan luvattu. Tässä vaiheessa tosissamme panostamme siihen, että kolmessa vuodessa tehtäisiin valmista.

Suurin piloteista on iCANDOC, joka keskittyy täsmäsyöpälääketieteeseen. Pilottiin valittu väitöstutkija Susanna Holmström, miten päädyit tutkijanuralle?

Olen opiskellut bioinformaatioteknologiaa Aallossa. Lääketiede ja biologia kiinnostivat minua jo silloin, kun hain yliopistoon. En hällunnut lääkekseen, vaan tekniselle puolelle. Teen syöpätutkimusta, jossa kehitetään työkaluja potilaista saatavan datan analysointiin. Tutkimusryhmämme tutkii, miksi syöpä kehittää lääkeaineresistanssin ja uusiutuu.

Tein jo kandityöni samassa ryhmässä ja olen tehnyt siinä osa-aikaisesti töitä siitä lähtien.

Kun kuulin pilotista, ajattelin, että kuulostaa mielenkiintoiselta ja totta kai haen. Minulla on paljon opittavaa alasta, ja syöpätutkimus on merkityksellistä. Koen, että tohtorintutkiminto auttaa saamaan työpaikkoja tulevaisuudessa.

Millaisia ajatuksia pilotin kesto herättää? Olen tehnyt projektia monta vuotta osa-aikaisesti, minulla on jo yksi artikkeli ja toinen tulossa. Olen päässyt aika pitkälle työssä, josta

väitöskirjani muodostuu. Mutta jos joku aloittaa nollassa, kolme vuotta on lyhyt aika.

Millaisia odotuksia sinulla on työn alkaessa?

Infon perusteella vaikuttaa siltä, että pilotti-ohjelmassa yritetään luoda yhteisöllisyyttä, niin että oppii oikeasti tuntemaan ihmisiä ja saa kontakteja. Se on kiva, koska todennäköisesti teemme tulevaisuudessa työtä samalla alalla.

Mitä pilotilla tavoitellaan?

iCANDOC:ssa on mukana viisi yliopistoa, HUS, hyvinvointialueita ja lääketeollisuuden edustajia. Helsingin yliopiston professori Tomi Mäkelä, millaisia tavoitteita tohtorikoulutuspilottissa on?

Seuraamme edistymistä huomattavasti konkreettisemmin kuin nykyisessä tohtorikoulutuksessa. On suositeltavaa tehdä työharjoittelu sairaalassa tai lääkefirmassa, joka voi olla potentiaalinen tuleva työnantaja ja ideaalipaikassa taho, jonka kanssa tehdään tieteellistä yhteistyötä. Täsmäsyöpä lääketieteeseen kuuluu paljon tekemistä potilaiden kanssa. Oletuksena on, että osa väitöskirjatutkijoista siirtyy töihin julkiseen sote-järjestelmään ja osa firmoihin. Osa jatkaa akateemisella uralla.

Erinomaisia hankkeita on käynnistymässä. Useat väitöskirjatutkijat ovat vanhojen konkareiden hankkeissa, mutta mukana on myös nuorempien tutkijoiden ja akatemia-tutkijoiden projekteja. Rahoitus ei mene vain väitöstutkijoiden palkkaan, vaan se myös tukee ohjaustoimintaa yliopistossa.

Mitä kolmen vuoden aikaraami vaikuttaa tutkimukseen?

Lääketieteellisessä on käyty hyvää ja vakavaa keskustelua, miten mahdollistetaan väitöskirja kolmessa vuodessa. Itse väitös ja siitä seuraavat julkaisut voivat mennä yli kolmen vuoden. Jos kahden ja puolen vuoden kohdalla seurantaryhmä katsoo, ettei tutkijalla ole edellytyksiä valmistua, voidaan antaa pieni lisäaika. Yliopiston johdon kanssa on sovittu, että samaan aikaan lääkäriksi erikoistuvat voivat tehdä väitöstutkimusta osa-aikaisesti, jolloin aikajaksosta tulee

pidempi. Tutkija voisi olla lääkekehitysprojektissa osan aikaa yrityksessä ja osan yliopistolla, jolloin hän tekee samaa tutkimusta molemmissa, eikä työharjoittelu pidennä aikaa.

Tuleeko väitöskirjan paino pieneneään?

Ihan vääjäämättä tulee. Ei täällä ole tähän mennessäkään laiskoteltu. On selvä, että mitä enemmän aikaa kiristetään, sitä huonompaa laatua tulee. Tästä on ilman muuta huoli. Jotta Suomen tiedepanos ei kärsisi, pitäisi olla myös jatkoksi selkeä postdoc-ohjelma, jolloin koulutettavat olisivat kansainvälisesti kilpailukykyisessä asemassa. ▲

Inspiraatio

Kirja

Kuvaus nyky-Suomesta

Syytös yliopistoille
sivistyksen myynnistä
vähiten tarjoavalle.

Liike-elämän arvot ja ihanteet hallitsevat nykyisin yliopistojakin. Tätä on arvosteltu jo useammankin artikkelin ja kirjan voimalla. Mitään sisällöllisesti uutta Syytös ei siis nosta pöydälle. Pamfletin anti on sen henkilökohtainen ote ja tyyli – yhden yliopistolaisen henkisen tuskan vaikuttava purkaus. Tunteethan koskettavat ja panevat ihmisiä (myös älyllisiä) liikkeelle, jopa barrikadeille. Myös se on uutta, että kritiikin kärki kohdistuu liike-elämän ja poliitikkojen sijasta näiden tahtoon alistuviin professoreihin ja muihin yliopistolaisiin.

Suurin ongelma on kirjan mukaan se, että yliopiston hallitusta eivät enää valitse yliopistolaiset, eikä siellä myöskään istu yhtäkään yliopistolaista. Johtoporras tuntee liike-elämää paremmin kuin tutkimusta. Demokratian nimessä tutkimuksesta tulisi päättää niiden, jotka sitä tekevätkin.

Tähän voi yhtyä, mutta kirjassa häiritsee hieman sen vasemmistolaisenhenkisyys. Monet kirjan lähteet ja ajatukset ovat vasemmistolaisia, ja kirjoittaja nimeää yliopistodemokratian kultakaudeksi 1960- ja 1970-luvut.

Pekka Wahlstedt

Hanna Kuusela: Syytös. Muuan akateeminen komitragedia. Vastapaino 2024 181 s.

Näyttelyt

Yliopiston historiaa

Tieteen palo -näyttely,
Tiedemuseo Liekki

”Mikään yksittäinen tieteenala ei kykene selittämään kaikkea, mutta yhdessä ja yhteistyössä ne tulkitsevat ja muokkaavat maailmaa.” Näyttely kertoo Helsingin yliopiston ihmisistä, tieteenaloista ja tieteen tekemisen paikoista, jotka ovat vaikuttaneet yhteiskuntaan.

KUVA: HELSINGIN YLIOPISTO

Matka maailmankaikkeuteen

Minä ja maailmankaikkeus
-näyttely, Tiedemuseo Liekki,
Fabianinkatu 33.

Observatorion perusnäyttely tutustuttaa avaruuden ihmeisiin ja Observatoriorakennuksen historiaan. Esimerkiksi Meridiaanialissa suuret tähtitieteelliset havaintolaitteet ovat yhä alkuperäisillä paikoillaan.

Kustannuskurittomat yliopistot

Yliopistojen kokonaiskulut kasvavat nopeammin kuin toiminnan laajuus. Eniten huomiota tulisi kiinnittää toiminnan muiden kulujen ja tiloihin liittyvien kulujen suhteellisesti voimakkaimpaan kasvuun.

ANTTI FREDRIKSSON

ISTOCK

Yliopistojen toiminnan laajuus kasvoi 3,056 miljardiin euroon vuonna 2023 (vuonna 2022 liikevaihto oli 2,903 miljardia euroa)*. Kasvua oli siten kokonaisuudessaan 5,3 prosenttia. Tämä käy ilmi yliopistojen tilinpäätöksistä. Voimakkainta toiminnan laajuuden kasvu oli Lappeenranta-Lahden teknillisellä yliopistolla (10,9 %). Syynä oli täydentävän rahoituksen voimakas kasvu. Ainoastaan Vaasan yliopiston liikevaihto laski 1,6 prosenttia. Vaasan yliopistossa tuloutettiin vuonna 2022 kertaluonteisesti enemmän

muuta tuottoja kiinteistöjärjestelyyn liittyen, mutta kokonaisrahoitus kuitenkin kasvoi.

Yliopistojen kokonaiskulut kasvoivat 3,189 miljardiin euroon (vuonna 2022 kulut olivat yhteensä 3,007 miljardia euroa). Kokonaiskulut kasvoivat 182 miljoonaa euroa (6,1 %). Suhteellisesti eniten ovat kasvaneet muut kulut (8,6 %) ja tilakulut (6,0 %). Henkilöstökuluissa kasvua on 5,2 prosenttia, jossa on mukana palkkojen alkuvuoden kertaluontoinen korotus, syyskuusta 2023 alkaen yleiskorotus 3,5 prosenttia sekä henkilötyövuosien kasvua 5,4 prosenttia.

MILTÄ LIIKETULOS JA MAKSUVALMIUS NÄYTTÄÄ?

Varsinaisen toiminnan tuottojen ja kulujen erotus eli liiketulos on muutamaa poikkeusta (LY ja LUT) lukuun ottamatta negatiivinen, ja vajetta on täydennetty varainhankinnan ja sijoitustoiminnan tuottojen avulla. Yliopistojen sijoitustoiminta on tätä tarkoitusta varten tuottanut varsin hyvin, ja yliopistojen tilikauden tulokset vuonna 2023 ovat muutamaa poikkeusta (JY ja ÅA) lukuun ottamatta ylijäämäisiä.

Varsinaisen toiminnan alijäämäisyys on kuitenkin tuottanut monissa yliopistoissa vaikeuksia maksuvalmiudessa, mistä usea yliopisto raportoi tilinpäätöksessään. Sijoitusvarallisuutta on jouduttu realisoimaan huomattavia määriä maksuvalmiuden turvaamiseksi. Sijoitusvarallisuuden käyttö varsinaisen toiminnan rahoittamiseen on tyyppillisesti yliopiston omien käytäntöjen vastaista. Sen sijaan sijoitusvarallisuuden tuottoja on ollut tapana käyttää alijäämän paikkaamiseen. Mo-

nessa yliopistossa onkin meneillään erilaisia talouden tasapainottamisen ohjelmia.

RAHOITUS OHJAA KUSTANNUKSIA

Yliopistoja kannustetaan hankkimaan täydentävää rahoitusta toiminnan ylläpitämiseksi ja uudelleen suuntaamiseksi. Täydentävä rahoitus on kasvanut viime vuosien ajan, ja se kattaa nyt noin kolmanneksen koko toiminnan laajuudesta. Monet yliopistot ovat onnistuneet EU-rahoituksen hankinnassa. Tämä on tärkeää kehitystä yliopistojen toimintakyvyn turvaamiseksi.

Täydentävää rahoitusta haetaan uusien opetus- ja tutkimushankkeiden käynnistämiseen. Rahoitusta käytetään pääosin henkilöstökuluihin eli palkkoihin ja niiden sivukuluihin. Kotimainen täydentävä rahoitus koostuu enimmäkseen Suomen Akatemian rahoituksesta, jossa sovelletaan kokonaiskustannusmallia.

Kokonaiskustannusmallin tarkoituksena on tuoda näkyväksi hankkeen kokonaiskus-

tannukset siten, että välittömien kustannusten lisäksi hankkeeseen kohdistetaan myös välilliset yliopiston toimintaan liittyvät kustannukset.

Kokonaiskustannusmallista on kirjoitettu viime vuosikymmenen aikana usein kriittiseen sävyyn (mm. Acatiimi 9/2013, Suomen Akatemia loppuarviointi 2015).

Mallissa on puutteensa. Se ei kannusta yliopistoa pitämään kustannuksia kurissa, kun yliopiston välilliset kustannukset katetaan kustannusten kertymisen mukaisesti. Jakojäännöksessä hankkeen hakijan suhteellinen osuus pienenee, jos kustannustason kasvu on suurempaa kuin rahoituksen kasvu.

Jos asiaa ajattelee rahoittajan näkökulmasta, suurempi osuus hankkeen rahoittamisesta menee puitteiden ylläpitoon kuin itse rahoitettavaan kohteeseen.

Valitun rahoitusmallin tarkoitus ei itsessään ole ylläpitää kustannuskuria yliopistoissa, mutta sen ohjausvaikutus saattaa olla merkittävä. Kokonaiskustannusmallin käytössä on erityisiä kannustimiin liittyviä haasteita, jos tuottojen ja kulujen kohdentamisessa ei noudateta aiheuttamisperiaatetta eli ajatusta siitä, että ne kohdistuisivat sille laskentakohteelle, joka niitä aiheuttaa.

TILAKULUISSA SUURIA EROJA

Tämän lehden Teema-jutussa käsitellään yliopiston tiloihin liittyviä kustannuksia. Yliopistojen tilakulut (398,1 miljoonaa euroa) ovat merkittävä osa yliopistojen kokonaiskuluja. Tilakulujen osuus kokonaiskustannuksista on pysynyt samalla tasolla vuosina 2022–2023. Vuonna 2023 osuus oli 12,5 prosenttia.

Yliopistojen kiinteistöt siirtyivät aikanaan valtionhallinnolta Helsingin alueen kiinteistöihin, Aalto-yliopiston kiinteistöihin ja muun

Suomen yliopistojen kiinteistöihin (SYK, Suomen yliopistokiinteistöt Oy). Myöhemmin pääkaupunkiseudun yliopistot ostivat kiinteistöjä itselleen.

Vaasan yliopisto on järjestellyt kiinteistöomaisuuttaan ja irtautunut Suomen yliopistokiinteistöistä. Vaasan kampuksen uudistamishanke käynnistyi vuonna 2019 kiinteistöjen hankinnalla Suomen yliopistokiinteistöiltä. Tilinpäätöksen 2023 mukaan hanke eteni jo loppusuoralle. Konsernitaseella vuonna 2023 löytyy pääosin tähän kokonaisuutteen liittyen rahoituslainaa 30,3 miljoonaa euroa ja rahoitustoiminnan korkokuluja 657 000 euroa (korot suhteessa velkapääomaan on 2,2%). Vaasan yliopiston tilakulujen osuus liikevaihdosta laskee vuoden 2018 tasosta (13,0 %) viisi prosenttiyksikköä kampuksen uudistamishankkeen käynnistymisvuonna. Vuonna 2019 tilakulujen osuus oli 7,9 prosenttia. Tilinpäätöksen 2023 mukaan tilakulujen osuus liikevaihdosta oli 8,6 prosenttia. Tilakulut vuonna 2018 olivat 4,992 miljoonaa euroa, ja vastaavasti vuonna 2023 tilakuluihin luetut vuokrat ja vastikkeet olivat yhteensä 4,614 miljoonaa euroa. Vastavalla ajanjaksolla vuodesta 2018 vuoteen 2023 Vaasan yliopiston liikevaihto on kasvanut 15,2 miljoonaa euroa (49,9%).

Toiminnan merkittävästä laajentumisesta huolimatta tilakulut ovat pysyneet järjestelyä edeltänyttä vuotta alemmalla tasolla, joskin tilojen hallinnoinnista aiheutuu monenlaisia muita kustannuksia sekä myös pääoman kustannuksia.

Yliopistojen tilakulut suhteessa liikevaihtoon vuonna 2023 olivat 13 prosenttia (12,9 % vuonna 2022). Kun tilakulut suhteutetaan henkilötövuosiin, alhaisimmat tilakulut (VY, OY, LY) ovat keskimäärin yli 60 prosenttia alhai-

TAULUKKO 1	Liikevaihto M€			Liikevoitto (tappio) M€			Tilikauden voitto (tappio) M€		
	2023	2022	Muutos-%	2023	2022	Muutos €	2023	2022	Muutos €
Aalto-yliopisto	383,6	364,1	5,4%	-43,6	-33,1	-10,6	54,1	-64,6	118,8
Helsingin yliopisto	771,3	729,8	5,7%	-14,8	-8,5	-6,3	56,6	-51,8	108,4
Itä-Suomen yliopisto	266,8	256,4	4,1%	-8,8	-5,8	-3,0	12,8	-27,5	40,3
Jyväskylän yliopisto	232,9	222,2	4,8%	-10,9	-13,3	2,4	-8,5	-31,9	23,4
Lapin yliopisto	63,9	63,1	1,3%	0,6	2,6	-2,0	3,7	0,2	3,5
Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto	118,7	107,0	10,9%	0,8	1,1	-0,3	13,4	-8,6	22,0
Oulun yliopisto	283,7	266,3	6,5%	-12,6	-13,1	0,6	11,7	-37,8	49,5
Hanken Svenska handelshögskolan	27,4	25,4	7,8%	-2,6	-2,9	0,3	15,3	-16,4	31,7
Taideyliopisto	79,1	76,3	3,7%	-3,8	-3,5	-0,3	0,1	-9,8	9,9
Tampereen yliopisto	354,1	345,2	2,6%	-10,6	-5,7	-4,9	36,8	-40,1	76,9
Turun yliopisto	311,2	289,1	7,7%	-12,1	-16,5	4,4	7,3	-34,0	41,3
Vaasan yliopisto	53,6	54,5	-1,6%	-2,5	4,5	-7,0	1,0	-1,7	2,7
Åbo Akademi	109,3	103,2	5,9%	-12,3	-10,1	-2,2	-4,4	-2,7	-1,7
Yhteensä	3 055,8	2 902,6	5,3%	-133,2	-104,2	-28,9	199,8	-326,8	526,6

* Talousluvut ovat emoyhtiön lukuja.

Varsinaisen toiminnan alijäämäisyys on kuitenkin tuottanut monissa yliopistoissa vaikeuksia maksuvalmiudessa, mistä usea yliopisto raportoi tilinpäätöksessään.

semmat kuin korkeimmat henkilötyövuotta kohden lasketut tilakulut (AÅ, LUT, HY).** Tilojen kustannukset eroavat toisistaan merkittävästi sijainnin ja kunnan mukaan, mutta silti henkilöä kohden lasketut tilakulut vaihtelevat huomattavasti.

Yliopistot ovat käynnistäneet tilaohjelmia kustannustason nousun hillitsemiseksi ja koronapandemian jälkeiseen työskentelykulttuuriin sopeutumiseksi.

Edelleen tilakulut ovat kuitenkin merkittävä erä yliopistojen kustannusrakennetta. Vaikuttaa siltä, että tilakulujen sopeuttamisessa on monenlaista jäykkyyttä. Huomionarvoista on, että Suomen yliopistokiinteistöt jakaa vahvasti voitollisesta tuloksestaan kolmanneksen

osinkotuotoistaan (osingonjako vuoden 2023 tilinpäätöksen perusteella oli 16,5 miljoonaa euroa) Suomen valtiolle, vaikkei SYK ole enää vuosikymmenen ollut valtion strategisen intressin yhtiö. Lisäksi SYK:n ylimääräinen yhtiökokous on päättänyt vuonna 2023 ylimääräisen, kymmenen miljoonan euron osingon jakamisesta. Valtion vahva taloudellinen intressi on säilynyt, mikä heikentää yliopistojen taloudenpidon edellytyksiä.

SYK raportoi tilinpäätöksessään 2023 hyvästä maksuvalmiudestaan. Samaan aikaan monet yliopistot raportoivat maksuvalmiuden olevan heikon ja tyydyttävän välillä (AY, JY, Taide, TY, ÅA osalta maksuvalmiuden tunnusluku quick ratio on alle 1). SYK:n tulos-

prosentti vuonna 2023 oli 10,6 prosenttia, mikä kiinteistöalalla on varsin korkea. SYK:n vastuullisuusraportin 2023 mukaan yhtiö on myös merkittävä veronmaksaja (maksetut verot 53,9 miljoonaa euroa). Ainakin tuloverolta (9,5 miljoonaa euroa) voitaisiin vastuullisesti välttyä, jos yliopistot omistaisivat kiinteistöt itse.

SEURATAANKO RESURSSIEN KÄYTTÖÄ?

Yliopistolain uudistuksen yhteydessä yliopistoille annettiin enemmän autonomiaa toimintansa järjestämiseksi. Kysymys lienee nyt, ovatko yliopistot käyttäneet tätä autonomiaa toimintansa järjestämiseksi siten, että yliopistojen päätehtävien hoitamisen edellytykset voidaan turvata parhaalla mahdollisella tavalla. Jos huomattavia resursseja ajautuu säännönmukaisesti muihin tarkoituksiin kuin yliopiston päätehtävien hoitamiseen, tulisi

näiden toimintatapojen tarkoituksenmukaisuus kyseenalaistaa. Yliopistoilla on anekdootteja siitä, miten lyijykynien tai koeputkien hankkimiseksi vaaditaan kaikenlaista. Samalla on huoli siitä, jäävätkö suuremmat linjaukset vaille huolellisesta toteutusta ja etenkin vaille laaja-alaista keskustelua. Entä onko linjauksille jälkikäteistä tarkoituksenmukaisuuden seuranta? ▲

** Luvut on haettu www.vipunen.fi-sivustolta 13.6.2024 ja täydennetty yliopistojen tilinpäätöksien tiedoilla.*

*** Laskelmissa ei ole mukana Taideyliopistoa. Taideyliopiston tilakulut suhteessa henkilötöyvuosiin ovat yli 50 prosenttia suuremmat kuin seuraavaksi korkein suhteutettu tilakulu.*

TAULUKKO 2	Henkilöstökulut M€			Poistot ja arvonalentumiset M€			Tilakulut M€			Muut kulut M€			Kokonaiskulut M€		
	2023	2022	Muutos	2023	2022	Muutos	2023	2022	Muutos	2023	2022	Muutos	2023	2022	Muutos
Aalto-yliopisto	273,2	260,5	4,9%	13,8	14,3	-3,7%	51,1	45,6	12,1%	89,2	76,8	16,1%	427,3	397,2	7,6%
Helsingin yliopisto	476,6	452,0	5,4%	14,8	14,9	-0,7%	99,0	90,0	10,0%	195,8	181,4	7,2%	786,2	738,3	6,5%
Itä-Suomen yliopisto	177,1	170,5	3,8%	3,0	2,8	7,5%	35,0	33,7	3,9%	60,5	55,1	9,8%	275,6	262,1	5,2%
Jyväskylän yliopisto	166,9	161,5	3,3%	2,5	2,4	2,6%	28,7	27,5	4,4%	45,6	44,0	3,8%	243,7	235,5	3,5%
Lapin yliopisto	44,2	42,6	3,6%	1,0	1,2	-17,4%	6,5	6,2	4,4%	11,7	10,4	12,1%	63,3	60,5	4,7%
Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto	77,8	69,9	11,4%	3,2	2,9	8,6%	16,9	20,0	-15,5%	20,0	13,1	29,2%	117,9	105,9	11,3%
Oulun yliopisto	198,0	190,6	3,9%	7,1	6,5	8,1%	28,7	27,7	3,6%	62,5	54,6	14,5%	296,3	279,4	6,0%
Hanken Svenska handelshögskolan	20,5	19,1	7,2%	0,4	0,4	0,0%	3,4	3,3	3,0%	5,7	5,4	4,3%	30,0	28,3	6,0%
Taideyliopisto	48,6	46,9	3,6%	2,0	1,9	3,9%	19,5	18,3	6,7%	12,9	12,7	1,4%	82,9	79,7	3,9%
Tampereen yliopisto	233,2	222,8	4,7%	9,0	10,0	-10,6%	42,7	40,9	4,3%	79,9	77,2	3,5%	364,7	350,9	3,9%
Turun yliopisto	208,8	196,4	6,3%	7,1	7,5	-5,2%	43,0	39,8	8,0%	64,4	61,9	4,0%	323,4	305,6	5,8%
Vaasan yliopisto	38,1	34,4	10,6%	0,9	0,9	1,5%	4,6	4,3	6,1%	12,5	10,3	21,3%	56,1	50,0	12,2%
Åbo Akademi	76,2	71,4	6,7%	2,1	1,9	6,0%	19,0	18,1	4,6%	24,4	21,9	11,5%	121,6	113,4	7,3%
Yhteensä	2039,0	1938,7	5,2%	66,8	67,8	-1,5%	398,1	375,5	6,0%	704,2	648,4	8,6%	3189,0	3006,9	6,1%

Talosluvut ovat emoyhtiön lukuja.

Mitä työehtosopimuksessa sovitaan?

Työehtosopimus tuo yliopistojen henkilöstölle lakia paremmat työehdot. Sopimus sisältää myös mahdollisuuden erimielisyysmenettelyyn.

KATJA ALAJA

ISTOCK

Työntekijäjärjestöt ja työnantajajärjestöt sopivat työehdoista työehtosopimuksella eli TESillä. Näitä asioita ovat palkat, työajat, lomat ja muut edut. Työehtosopimus antaa työntekijälle lakia paremmat työehdot, sillä työlainsäädäntö ei tunne lomarahaa, minimipalkkaa eikä palkankorotuksia.

Mikä merkitys ammattiliitolla on työntekijälle?

Ammattiliitto on työntekijöiden oma järjestö, joka puolustaa ja parantaa työntekijöiden työehtoja. Jäsenen tukena ovat koulutetut henkilöstön edustajat eli luottamusmiehet ja liiton jäsenpalvelut. Luottamusmies tukee työelämän kysymyksissä ja ongelmakohdissa.

Mitä työehtosopimuksen mukainen erimielisyysmenettely tarkoittaa?

Tämä on tärkeä kysymys, sillä kaikki eivät tunne sitä. Erimielisyysmenettely on ammattiliiton jäsenelle maksuton keino neuvotella työsuhdetta koskevasta erimielisyydestä. Tämä menettely auttaa esimerkiksi oman työsuhteen määräaikaaisuutta pohtivaa selvittämään, onko työsuhteen määräaikaaisuudelle laillinen peruste vai onko kyse vakituisesta työsuhteesta. Prosessiin saa paljon tukea.

Ensi vaiheessa työntekijä keskustelelee asiasta esihenkilönsä kanssa. Jos yhteisymmärrystä ei löydy, jukolainen luottamusmies alkaa neuvotella työnantajan edustajan kanssa. Jos asiaan ei edelleenkään saada ratkaisua, se siir-

tyy liittotasolle JUKOn ja yliopistoja edustavan Sivistysala ry:n eli Sivistan neuvoteltavaksi.

Erimielisyysneuvottelut kannattaa aloittaa hyvissä ajoin työsuhteen aikana, sillä silloin on parempi mahdollisuus saada jatkettua työsuhdetta. Liittotason neuvottelut kestävät tavallisesti 2–6 kuukautta. Ne voivat päättyä sovintoon, jolloin usein sovitaan rahallinen korvaus tai jäädään erimielisiksi. Työntekijä voi viedä erimielisen asian työtuomioistuimen tai käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Tässä vaiheessa jäsenelle on etua ammattiliiton oikeusturvavakuutuksesta.

Ammattiliittoon kuulumaton työntekijä joutuu usein etenemään suoraan käräjäoikeuteen omalla kustannuksellaan. ▲

**Erimielisyysmenettely
on ammattiliiton
jäsenelle maksuton
keino neuvotella
työsuhdetta koskevasta
erimielisyydestä.**

Kysymyksiin vastasi JUKOn neuvottelupäällikkö, varatuomari, lakimies **Katja Aho**.

Yhteystiedot

PROFESSORILIITTO
– PROFESSORSFÖRBUNDET
Rautatieläisenkatu 6, 00520 Helsinki

Puheenjohtaja
Jukka Heikkilä
jups@professori.fi
puh. 045 657 5757

Toiminnanjohtaja
Tarja Niemelä
puh. 050 340 2725

Järjestöpäällikkö
Raija Pyykkö
puh. 09 4250 7011

Työsuhdepäällikkö
Leevi Mentula
puh. 040 521 8319

Taloustasaava
Anne Lehto
puh. 09 4250 7013

Järjestösihteeri
Mia Rikala
puh. 09 4250 7012

Viestintäpäällikkö
Leena Kurkinen
puh. 050 531 5465

Liiton toimisto:
puh. 09 4250 700

Sähköpostiosoitteet:
etunimi.sukunimi@professoriliitto.fi
www.professoriliitto.fi

TIETEENTEKIJÄT
– FORSKARFÖRBUNDET
Rautatieläisenkatu 6, 00520 Helsinki

Puheenjohtaja
Tero Karjalainen

Va. toiminnanjohtaja
Nina Hahtela
puh. 0207 589 616

Johdon assistentti
Elisa Rantoharju
puh. 0207 589 624

Taluspäällikkö
Janna Taipale
puh. 0207 589 613

Erityisasiantuntija
Miia Ijäs-Idrobo
puh. 0207 589 622

Juristi
Veera Keski-Säntti
puh. 0207 589 618

Viestintäpäällikkö
Siiri Hiidenvuori
puh. 0207 589 617

Viestintäsuunnittelija
Meri Vainiomäki
puh. 0207 589 625

Jäsenpalveluasiantuntija
Marsa Nyqvist-Hämäläinen
puh. 0207 589 614

Jäsenpalvelu
easionti.tieteentekijat.fi
Jäsenpalvelu ma–to klo 9–12
puh. 0207 589 619

Sähköpostiosoitteet:
etunimi.sukunimi@tieteentekijat.fi
www.tieteentekijat.fi

**YLIOPISTOJEN OPETUSALAN
LIITTO YLL**
– FÖRBUNDET FÖR
UNDERVISNINGSEKTORN VID
UNIVERSITETEN YLL
Rautatieläisenkatu 6, 00520 Helsinki

Puheenjohtaja
Santeri Palviainen
puh. 040 537 6211
santeri.palviainen@oulu.fi

Järjestötoiminnan assistentti
Rosa Hawela
puh. 020 748 9552
rosa.hawela@oaj.fi

Erityisasiantuntija
Hanna Tanskanen
puh. 020 748 9621
hanna.tanskanen@oaj.fi

OAJ:n jäsenpalvelut
<https://yhteydenotto.oaj.fi/>

ACATIIMI

Päätoimittaja
Eeva Ylitalo
eeva.ylitalo@otava.fi
Ilmoita osoitteenmuutoksista omaan
liittoon.

Toimitus
Otavamedia Oy
Uudenmaankatu 10,
00015 Otavamedia.
yrityksille.otavamedia.fi